בֵּית־חָדָדָן.

ספור לבני־הנעורים

מאת

אברהם מאפו.

הוצא בצרוף מבוא והערות על־ידי

ד״ר יוסף קלוזנר.

הוצאת „השלח".

ירושלים, תר״ף.

המחיר: 2½ שילינג.

דפוס א. איתן וס. שושני, יפו.

בֵּית־חָנָן.

ספור לבני-הנעורים

מאת

אברהם מאפו.

הוצא בצירוף מבוא והערות על־ידי

ד"ר יוסף קלוזנר.

ירושלים, תר"ף.

דפוס א. איתן וס. שושני, יפו.

סִפּוּר בִּלְתִּי־נוֹדָע שֶׁל אַבְרָהָם מַאפּוּ.

מאת

ד״ר יוסף קלוזנר.

א.

„הגאוניות היא עבודה". אפשר. אבל זה ודאי: הכשרון הגמור — זה שעומד על קצה־גבול־הגאוניות — הוא שפע, עודף של כחות רוחניים יש בכשרון האמתי, והם שופעים שלא מרצונו המכוון ונוזלים ומשתפכים כמי־שִׁטָּפוֹן בשעת שְׁרַעַת־הנהר. בלי משים יוצר הוא הכשרון הגמור; ופעמים שאינו מרגיש כלל, שהוא יוצר — ויצירתו שופעת מאליה אף שלא בזמנה ושלא במקומה.

שפע של יצירה כזה יש ביחוד לאלה מרובי־הכשרון, שהם „בעלי מלאכה אחת". אם כשרונם יש לו מקצוע יחיד ומיוחד, שכל גילוייו נצטמצמו אך בו, אין מן התֵּימה, שהגילוים הללו באים בלי הרף והפסק, לפעמים אף בשעה שראוי להם לבעלי־כשרון „לכבוש נבואתם". הרי אין להם אלא מקצוע זה בלבד — ואת כל רוחם הם משקיעים בו ברצונם ושלא ברצונם.

אברהם מאַפו היה כשרון גמור כזה, שעומד „על־קצה־גבול־הגאוניות". והוא היה גם „בעל מלאכה אחת".

בימיו היה „אוניקום" ממש. בימים ההם סופר בישראל, שלא כתב שירים לשמם (מאַפו הכניס שירים אחדים אך לתוך ספוריו), שלא עסק בבאורי־מקראות ובחקירת־קדמוניות, שלא חִוָה דעות בשאלות־הזמן, היה אחד מפְלְאֵי־הדור. מאַפו עסק כל ימיו ב„מלאכה אחת" — בכתיבת־ספורים. בשום ענין ספרותי אחר לא התערב, בשום מקצוע ספרותי אחר לא טִפֵל. הספורים — ספרות־ה„חזון", כמו שהיה קורא להם — היו כל חיי־רוחו.

ואולם היה עוד מקצוע אחד, שהשאיר בו אחריו ספרים אחדים. מאַפו היה מורה כל ימי־חייו. ומורה לא במקרה, לא מאונס. הוא אהב את ההוראה וחלק מנפשו השקיע בה. כי הוא אהב את הילדים ואת תום־הילדות: אכן ילד גדול היה גם הוא! ותמים היה בתמימות של היוצר הבלתי־אמצעי. ועל־כן השאיר לנו לנחלה שלשה ספרי־למוד מצוינים: את „חנוך לנער" ואת „אמון פדגוג" ואף את „דער הויזפראַנצאָזע" באשכנזית־יהודית. הוא היה הראשון, שסלל מסלה חדשה לפני המורה העברי: לא מתוך התנ"ך ופירוש רש"י יש ללַמֵד את הלשון העברית, אלא מתוך ספר של תרגילים, כמו שלומדים כל לשון אחרת שבעולם. והספר „אמון פדגוג" הצליח הצלחה מרובה. בהוצאות הרבה יָצא ודור שלם נתחנך עליו.

ואולם מאַפו כל־כך היה מספר, עד שאפילו בספר־למוד בא כשרונו הספורי לידי גילוי בלי משים. בילדותי למדתי עברית מתוך „אמון פדגוג" מפי מורה, שהיה כולו ספוג

„אהבת־ציון". ומתוך „גירסא דינקותא" נקלט במוחי זכר ספור אחד נעים, שהיה מפוזר בתוך התרגילים של „אמון פדגוג". מאפו כתב אותו בלי משים: אי־אפשר היה לו שלא לכתבו. כשרונו הספורי, שהיה כמעיין נובע וכנהר שאינו פוסק, שָפע שלא ברצונו שפע של יצירה ספורית אף לתוך ספר־למוד שמושי ויבש.

למלאת חמשים שנה לפטירתו של מאַפו (הוא נפטר ביום־הכפורים תרכ"ח) זכרתי את הספור, שקראתי בילדותי, והעליתי זכרונו לפני הקהל העברי במאמר על מאַפו („השלח", כרך ל"ג, עמ' 386), הזכרתי את העובדה, שלא רק יוצר הרומאן העברי ההיסטורי הראשון היה מאפו, ולא רק יוצר הרומאן של החיים העברי הראשון היה הוא ולא רק יוצר ה„מיתודה" העברית הראשונה היה, אלא גם — הראשון ליוצרי ספורים עבריים לבני־הנעורים.

ואת הספור הזה, שבא ב„אמון פדגוג" מסעיף 63 ועד סוף הספר, אני נותן בזה הפעם לפני הקוראים. הרי היה הספור כ„דבר האבוד": מי משתמש עכשיו בספר־הלמוד של מאַפו ומי יבקש בספר־למוד ספור שלם? — ובכן כמעט היה גם גורלו של ספור זה כגורלו של הספור „חוזה־חזיונות", שהחרימה אותו הצֶנזורה ולא נשאר ממנו אלא קטע אחד, שנדפס בסוף „עיט צבוע". נציל מן השכחה, לכל הפחות, את הספור לבני־הנעורים, שכתב מאַפו. וכשתגיע השעה ואפשר יהיה להוציא קובץ כל כתביו של מאַפו, יהיה

לנו, נוסף על שלשת ספוריו הגדולים ועל הקטע מספורו הרביעי, עוד ספור אחד לא־גדול, שלא רק יצר אותו חוזה־חזיונותינו הנפלא במקרה, אלא גם רוח מאַפו דובר בו, כמו שנראה להלן.

את הספור הוצאתי מתוך „אמון פדגוג", הוצאה רביעית, וואַרשה תרמ"ד (עמ' 42—82). לא השמטתי ממנו כלום, זולת את פרטי־המלים (הווקאַבולים), את הסעיפים 67—69, שנתקעו באמצע הספור לשם שִׁנון כְּלָלֵי־הדקדוק ואין להם שום יחס אל הספור, וגם שורה אחת בסעיף 63, שורה אחת בסעיף 64 ושלש שורות בסעיף 70, שיש בכולם רק דברים טפלים, שבהם פונה המורה לתלמידיו והתלמידים משיבים לו עליהם בדבר ערכו של הספור בשבילם. חמש שורות אלו מעכבות את הריטמוס של הספור כשהוא לעצמו, ועל־כן השמטתין. ובכל הספור לא שִׁניתי אלא שתים שלש מלים, ששבושָׁן מוכח מתוכן. את הכל השארתי כמו שהוא,—אפילו את המליצות, שעבר זמנן בימינו, שהרי לשון־מאַפו היא זו וחלילה לנו לשנות ממטבע שטבע המספר הגדול; וסוף־סוף לשון־התנ"ך היא זו, ובני־נעורינו תמיד ילמדו תנ"ך ותמיד יבינו את לשונו. אך את המליצות הקשות ואת המלים הבלתי־רגילות בארתי בבטויים ובמלים עבריים יותר קלים ויותר מצויים, או גם הוספתי על הבאור תרגום אשכנזי באותיות עבריות (כמו שנהג מאַפו עצמו, ועל־פי רוב — גם על־פי תרגומו בפִּרְטֵי־המלים) ותרגום רוסי. וכך נעשה הספור ראוי לקריאה גם לבני־נעורינו, שהורגלו בלשון העברית החדשה של זמננו.

את השם „בית־חנן" ואת החלוקה לעשרה פרקים במקום 69 הסעיפים של „אמן פדגוג" הכנסתי אני, כדי שלא יהיה הספור בן־בלי־שם וכדי שענייניו לא יהיו או קטועים יותר מדאי או צפופים ורהוטים יתר על המדה.

ב.

אמרתי למעלה, ש„רוח־מאפו דובר" בספור שלפנינו. ואמנם, ספור „מאפוני" גמור הוא. נשתקפו בו גם מעלותיו וגם חסרונותיו של מאפו בתור מספר, ואפילו תכונתו בתור אדם.

הרי למשל, מעשה־הגבורה של המורה, שיִסֵר את נחבי הקמצן בפני כל, — ומוסר־כליותיו של המורה התמים והפחדן, שהוא „לא מעולם זה", על שדן עם שתקיף ממנו, על שהתחרה במרֵעים והעמיד את עצמו בסכנה („בית־חנן", פרק ב', אמון־פדגוג, §81). כמה דבר זה טפוסי בישביל מאפו עצמו ביחוסו לאַפּאַטוֹב התקיף בכלל ולצבועי־קובנה בפרט!

והרי השקפתו ה„משכילית" על הנאה והמגונה לילדים. בליל התקדש חג־המצות באים שני הילדים, טוביה הטוב ובֶלַע המבולע והמקולקל (השם מתאים לתוכן: כן הוא גם חנן—חונן ונותן, ונחבי—המחביא ומסתיר כל מה שיש לו מן העניים) לבית־הכנסת. טוביה מספר לבלע על המורה החדש, שיהיה להם אחר החג, ובלע מתרעם: כלום לא יספיק לדבר בדבר המורה אחר החג? — בחג צריך לשחק באגוזים. ובלע מדבר על האגוזים, שיש לו, ועל הכלבים הקטנים, שנולדו לכלבה הגדולה שלו, ומציע לטוביה לתת לו אחד

מן הגורים הנולדים. לפי השקפתנו שלנו על החנוך ועל נפש הילדים, בלע הוא הילד הטבעי וטוביה אינו אלא ילד זקן. אבל מאפו הוא כולו על צדו של טוביה ומסכים לזה כשהוא גוער בנזיפה בבלע על שהוא מדבר „דברים, אשר יתנודד מהם כל איש ישראל; כי לא פה המקום לדבר בם" (פרק ג', § 83). הילד העברי צריך להיות „איש־ישראל" מתנהג „בדרך־ארץ", שחלילה לו לדבר על כלבים קטנים, ובפרט בבית־הכנסת... וכשמאפו מספר על „מעשי־הקונדס" של בלע ומתרעם עליהם (פרק ז', § 113).—לבנו נתון לילד השובב דוקא, שעושה מה שהילדים הטבעיים צריכים לעשות, ולא לטוביה השקדן והמיושב, שבגר קודם זמנו, או לחנניה חברו, שכבר הוא נושא את עול־החיים על צוארו ורצין הוא במעשיו ובמכתביו יותר מן הראוי לילד.

ואולם כל הסגולות הטובות, שחונן בהן מאפו המספר, אף הן מצאו להן בטוי בספור הנחמד.

קודם כל: האהבה אל הטבע ואל עבודת־האדמה, — שני יסודות אלה, שהושתתו עליהם כל ספוריו של מאפו, שלא להוציא גם את „עיט צבוע", — באה לידי גילוי נחמד בספור שלפנינו. הפרקים המתארים את הישיבה במעון־קיץ ואת עבודתו של טוביה בחלקת הגינה, ששכר מן האכר כדי להתרגל ביגיע־כפים בחיק־הטבע (הפרקים ד' — ח', §§ 96—114), הם נחמדים בשלות־היופי ובחמדת־התום השפוכות עליהם. ואהבה עזה זו אל הטבע מתחברת בספור

שלפנינו אל הרבקות בשני החגים הלאומיים העבריים, שהם חגי־הטבע היותר נהדרים: חג־המצות וחג־השבועות. הראשון הוא חג־האביב — ראשית הצמיחה והנצנוץ, ומאַפו מתאר אותו בצבעים רכים ומרפרפים, כמו שנאה לזמן, שהכל בו אך רמז והבטחה (פרק א', פרק ב' ופרק ג', §§ 70, 78, 86). וחג־השבועות, חג הלבלוב וראשית־הפריחה, אותו הוא מתאר בחבה יתרה: הוא יקר לו ביחוד מפני שאותו מקשטים ומפארים היהודים, — אלה היהודים הרחוקים כל־כך מן הטבע ומצאצאיו, —בפרחים ועשבים ריחנים. התפעלות כבושה יש בכל ציור חג־השבועות (פרק ו', §§ 108—109), זו ההתפעלות הצנועה והחמה, שהיתה בטבעו של מאפו, הילד הגדול והמתבודד הגדול.

וציוריות מרובה יש בתאור התבערה, שנתן מאפו בספורו (פרק ח', §§ 119—121). בספוריו של מאפו מועטים ציורים עזים כאלה, שיש בהם מן הריאַליות ומן הבהירות וביחד עם זה ההתרגשות עוברת על פני כולם ומרעדת את נימי־לבנו, שעוגות כהד לעומתם.

סגולות טובות אלו עושות את ספורו של מאפו יקר לגדולים ולקטנים כאחד. אבל יש לו עוד סגולה אחת, שעל־ידה ראוי הספור הזה להנתן בידי נערינו ונערותינו: ההומניות שבו. הומניות עדינה ועמוקה, שהיא חודרת את הספר הקטן על פני כולו. אין לך אדם מן השדרות הנמוכות והמשועבדות, הנִגשות והנענות, הנעלבות והמושפלות, שהספור אינו רב את ריבו ואינו מצדד בזכותו. הוא רב את ריבו

של המשרת הזקן מידי בלע, שמעמיס עליו עבודה קשה בלילה אחר עבודת־הפרך שלו ביום (פרק ד׳, § 98). הוא מעורר חמלה רבה ובלתי־עולבת אל החוכר, הנכרי הפשוט, בעל האשה וששת הילדים (פרק ה׳, § 99). הוא מרחם על הילד העני, המושך בעגלה, שעליה חבית של שמן־דגים, ודורש לסייע לו כשהחבית נהפכה על פניה (פרק ה׳, § 102). הוא קורא לרחמים מתגלים בפעולה ביחס אל הענר המסכן (פרק ו׳, § 105). חביב ויקר בעיניו השַׁקָד (ה„חרש") החכם והעני מן העשיר הגס, הבוטח בעשרו (פרק ז׳, §§ 110—112). בדבריו על האכר ועל השַׁקד הוא מטיף שלא בכונה לעבודת־האדמה ולאהבת־המלאכה, ששתיהן היו נבזות בימיו בעיני „תלמידי־החכמים" וה„גבירים" מישראל. ומדות טובות הוא נוטע בלבו של הילד העברי. עדה הקטנה, בתו של חנן העשיר, מטפלת במשרתת הזקנה וסועדת אותה בחליה, וגוערת בבלע, שלדעתו לא נאה דבר זה ל„בת־גביר" (פרק ז׳, §§ 113—114). והוא מלמד על־ידי מעשה־שהיה, שאין לגלות את מעשי־הצדקה, שאדם עושה לחברו, שכל הטוב, שאנו עושים לבני־האדם בשעת־דחקם, צריך להיות „מתן בסתר" (פרק י׳, §§ 124—131). ואף חמלה לבעלי־החיים הוא מעורר בילדים. אין לענות את הצפרים וראוי לקרוא להן דרור. ואולם יודע הוא, ש„בעלי הכנף, אשר נולדו בכלוב, לא יֵצאו ממנו גם אם תשלחם לחפשי" (פרק ז׳, § 111); ועל־כן הוא דורש, שלכל הפחות ידאג הילד לעופות־הכלוב ויַנעים את חייהם בשבי־מרצון שלהם.

אנו רואים, אפוא, שהספור הקטן הוא קן כל מדה טובה. ואין כאן תוכחת־מוסר, אלא דברים רכים של אומנת טובה, של אֵם אוהבת. אכן יש איזה „יסוד נְקֵבִי" במאפו: רוך של נשים, תום של בתולה צעירה.

ולסוף נתגלתה בספור גם סגולה מיוחדת זו של מאפו: אהבתו העזה, שאין דומה לה, אל הלשון העברית. אהובתו החמודה היא זו ואשתו היקרה היא זו ואמו החביבה היא זו. דבריו החוצבים להבות־אש עליה ב„עיט צבוע" ידועים הם; וידועים הם גם דבריו המלאים אש עצורה עליה במכתבו לשניאור זק"ש. אבל לא הרבה יודעים את הדברים הפשוטים והמלאים חמימות־לב על הלשון העברית שבספור זה, שנתגלגל בלי משים לתוך „אמון־פדגוג" (פרק ח', § 117). חנן, קודם שנפרד מעל טוביה בנו, שהוא יוצא לפארים להשתלם באמנות („מלאכת־מחשבת"), אומר לו ולחנניה חברו: „הן ארץ־מרחקים תפריד אתכם וברית־ילדותכם תחַבְּרכם, ולשון עברית, ראשית־למודיכם, תהיה לכם אות־הברית. דרשו חכמות ודעת בלשונות עם ועם ועשו בהן חיל, כתבו לכל איש כלשונו, אך את מכתביכם אתם תכתבו עברית — — הן רבים הם עתה שוטני העבריה המכחשים בה, אישר יחללוה, ינַבלוה וישקצוה, ואתם אַל תכחשו בה, כי היא שארית מחמדי־אבותינו, ואת כבודם אל תחַללו. אות־ברית תהיה העבריה לכם, למען תהיה גם תפארתה על דרככם".

כך כתב מאפו בעצם תקופת־ההתבוללות, לפני חמשים שנה ויותר. וכמה גדול הצער, שברובם עדיין לא נתישנו הדברים...

אכן, גם כל הספור לא נתישן עדיין! מאפו וכתביו לא מתו. היום קם גם אחד מספוריו הנחמדים לתחיה. ותקותי חזקה, שלא ימות עוד „בית־חנן" ולא ישכח מספרותנו החדשה לעולם.

אודיסה, שושן פורים, תרע"ט.

א.

בעיר זפרון יש שני עשירים, שם האחד חנן ושם השני נחבי. חנן הוא איש נדיב, אשר לא ימנע מקרובים שאלתם ומעניים בקשתם: לזה הוא נותן בגד ישן, לזה כסף ולאלה לחם. ונחבי הוא איש כֵּלַי [1], אשר לא יכול תת, האומר לאביו ולאמו: לא ראיתים, את אָחיו איננו מכיר ואת קרוביו לא יָדע. ויושבי זפרון קוראים לו זאב דוב. ולחנן בן ושמו טוביה, ולבבו כלבב אביו, כי אוהב הוא נערים יתומים ובני־עניים לתת להם לחם ושמלה; וגם משרתי בית חנן טובים מאד. הלא כן יֹאמַר: כבעל־הבית כן משרתיו עושי דברו. הלא תגידו, בנים, הלא תבדילו בין בית חנן לבית נחבי. הלא יתרון לחנן על נחבי כיתרון האור מן החשך. אוי לנחבי הרע, כי אותו יקללו רבים, ואשרי חנן, כי אותו יברכו רבים. גם ה' יברך את ביתו וגדול יהיה שמו, ונחבי יהיה למשל, כי על כל איש כלי יאמרו: הנה האיש הזה כנחבי.

עתה אנסה לספר לכם את דברי שני הבתים, אשר ראשיתם ראיתי בספר־זכרון, אשר כתב שמואל המורה, ותשוקתי גדולה לדעת אחריתם. בם ראיתי, כי יש תקוה לאחרית דכאי־רוח, כי ה' הופך פתאם עצבון לשמחה, וצרה וצוקה [2]

---

[1]) קמצן, קארג, גייצהאלז, Скупой, Скряга

[2]) צער, ליידען, Страданіе.

לשלום ועונג, גם שמחת איש מצליח לא תעמוד, כי על־פי ה׳ יהיה כל דבר לשבט או לחסד, והאדם לא יבין דרכו. על כן אִוֶלת [1]) היא לאדם לדאוג ליום מחר או לבטוח בטוב, אשר יראה היום. גם זאת לכם לדעת, בנים אהובים, כי ראשית רשע אולת ואחריתו חרפה, וכל כסיל נלכד באולתו, ואחרית חכמים כבוד להם, לבניהם אחריהם ולכל משפחתם.

לפני דעתכם את דברי חנן ונחבי אגיד לכם דרכי כל אחד: לנחבי יִקָרא רשע, כאשר יוכיח עליו שמואל חרפתו בספר־הזכרון אשר לו, כי כלבים רעים שומרים את חצרו לבלתי תת כל אביון לבוא אליו. את דלת ביתו הוא סוגר ואין איש מקרוביו פותח אותה. על כן כל יודעיו מקללים נָוֵהו [2]). ולחנן יאָמר: פי צדיק מקור חיים, כי חיים הוא למוצאיו, ינחם דכאי־רוח מעצבונם ומצרתם יוציאם. בביתו ירוחם אביון, ואל קרוביו יאיר פניו. רעבים באים אל בית חנן ויוצאים ממנו שבעים. על כן קרובים ורחוקים, אביונים ויתומים מברכים נָוהו. וה׳ ברך אותו, כי טוביה בנו הנער הוא בן חָכָם ולבבו טוב מאד, כי מאביו הוא רואה וכן הוא עושה. ועוד מעט אודיע לכם דרך חנניה חברו, הלא דבריו כתובים בספר־הזכרון. ומשני הנערים האלה תלמדו דעת.

וחנן עושֶׂה חיל בכל מַעֲשֵׂהוּ, כי בֵרֲכו ה׳ בכל מִשְׁלַח־ידו [3]). ויבחר בחנניה, נער יתום וחכם מאד, להיות חבר לטוביה בנו, ויהיו שעשועים לכל רואיהם, כי שניהם נחמדים

[1]) שטות, דוממהייט. Глупость

[2]) ביתו. [3]) עסקיו.

למראה ושוקדים על למודיהם, ותשוקתם היתה גדולה לכל דבר טוב ומועיל. לא עזבו יום אחד בלי קנות דעת חדשה, ויהיו לשם ולתהלה בפי כל יודעיהם. ויושבי זפרון יהללו מאד הליכות חנן, כי איש יקר הוא מאד, איש, אשר אין בלבבו קנאה ושנאה. נחבי שונא לו, והוא איננו שונא לנחבי, ושמחתו גדולה בראותו את נחבי מצליח במשלח־ידו. נחבי מגרש כל אביון מחצרו, וחנן חונן אביונים. נחבי שונא כל איש וכל איש מתָעב אותו, וחנן אוהב כל איש ואיננו שונא רק את האיש, אשר נמצא בו מעל [1]). לחנן נאוָה [2]) תהלה, ונחבי הוא חרפה לשכניו. גם לנחבי בן ושמו בֶּלַע, ולפני הגידי לכם דרכו תבינו, כי לבבו כלב נחבי אביו. הוא אשר דברתי לכם: הבנים רואים מאביהם וכן הם עושים. המעט מִבֶּלַע, כי הוא איננו עושה טוב, שונא הוא גם את חבריו העושים טוב.

אשרי הבנים, אשר ראו טוב וחסד בִּנְוֵה הוריהם. — טוביה ועָדָה, אחותו הקטנה, אהבו לעשות טוב וחסד, כי הוריהם היו להם למופת: מהם ראו וכן עשו. וחנן ודבורה אשתו הכבודה, בראותם, כי בניהם לא יפַזרו את כספם, נתנו להם כסף־חֻקם, ויחלקוהו בניהם הטובים לבני אביונים, ליתומים ולכל נפש רְעֵבָה, והוריהם ראו וִישְׂמָחו. ראו נא, בנים, מה עשו הוריהם: הלא הגדתי לכם, כי עיר זפרון קטנה היא, אך לא חדלו אביונים גם ממנה. אבל האביונים ההם לא ידאגו לחג הפסח, כי בוטחים הם בחסדי חנן,

[1]) בגידה, אונטרייע, Вѣроломство [2]) נאה, ראויה.

הקונה קמח לפסח, ואנשי־מעשהו אופים מצות לאביונים. אחרי בָּעֵר החמץ מן הבתים — והנה מנות שלוחות לאביונים: מצות אפויות, בשר, יין, גם מַשְׁמַנִּים[1]) וּמַמְתַּקִּים לימי החג, והנפשות הנעזרות אוכלות ושותות בשמחה וּמְבָרְכוֹת נְוֵה־צדיק.

ב.

אַךְ עת היא עתה להגיד לכם דרכי, איך הכרתי את בית חנן. לכן שמעו ואספרה: הלא ידעתם, כי מִנָּה[2]) לי ה' גורל להיות מורה. אני לִמַּדְתִּי שני נערים תורה ודעת, והוריהם לא היו עשירים וישלמו לי שכרי ויאמרו: ה' ישלם פָּעלך, אשר הגדלת לעשות עם בנינו, ועיניך הרואות, כי עת להם עתה לעבוד עבודה, למצוא לחם לנפשם, לבלתי היותם עלינו למשא. ומאד בכיתי בהפָּרדי מחנניה, הנער היתום, ומאפרים אחיו. את הנער חנניה מצאתי נבון מאד, והוא יתום, אין אב, ואביו היה רֵעַ נאמן לי. ולפני מותו אמר לי אביו: „עליך, שמואל רעי, אני עוזב את חנניה בני, ועשית עמו חסד". ואני נשבעתי לו למלא משאלותיו. ובעזבי מקום־שבתי בכה חנניה מאד, כי עזוב הוא. ומה יכלתי לעשות ומקומי עזבני? — ולי אשה ושני בנים, וכַפַּי מעט מאד. ואני אִמַּצְתִּי את לבבי ואֲנַחֵם את חנניה. אמרתי לו: „ה', אשר עזרָנו, הוא יעזרנו תמיד". נשאתי רגלי ואלך עד בואי אל מלון, ובעל־המלון הביאני אל חדר חם ויאמר:

[1]) שומן, פעטט (שמאלץ), Жиръ, сало.
[2]) קבע, בעשטיממען, Сулить, назначать.

הנה איש יָשֵׁן פה ושמו פרעוש הקרוב לנחבי העשיר, היושב בעיר זפרון.

את כיס־כספי צפנתי בצלחת [1]) בגדי, אשר תליתי על יתד התקועה בקיר, וטרם אתן מנוחה לנפשי מניתי עוד הפעם את כספי ואשיבהו אל מקומו, ואברך את ה' ואישן.

קמתי לאור־בקר, רחצתי ידַי ופני, פניתי אל מטת האורח — ואיננו. אמרתי בלבי: אולי יָצא החוצה גם ישוב. פניתי אל בגדי התלוי ביתד על הקיר — ואיננו. בקשתיו, חִפַּשְׂתי את כל החדר — ואָיִן. בעת ההיא הסיר משרת־המלון את מִכְסֵה־החלון [2]), ויהי אור בחדרי וחושך — בלבָבי! הבטתי אל קירות חדרי — ובגדי איננו עוד. נִפְעַמְתִּי מאד ולבבי הבין, כי מִקְרֶה רע הוא. יצאתי מחדרי, הגדתי צרת־נפשי לבעל המלון, כי בגדי החדש איננו, ובצַלַחתו היה צפון כיס־כספי. ובעל המלון שאל את משרתו ואת שפחתו, אולי ראו הם את בגדי, והם ענו:

— הלא דלת החדר היתה סגורה כל הלילה ואיש לא בא אליו, ופרעוש הקרוב לנחבי העשיר שלם את אשר לקח במלון ובטרם בוקר ואיננו. והוא אמר, כי רץ הוא אל קרובו זִפְרוֹנָה, אשר יַעַזְרֵהו לימי חג הפסח, ובעוד חמשה ימים ישוב בדרך הזה, גם יסור אל המלון הזה.

ובעל־המלון גער במשרתו ויאמר:

— מה יועילו דבריך ללב דַכָּא? ומי לא יבין זאת, כי קרוב־נחבי שלח ידו בצלחת ויגנוב את הבגד והכסף?

---

[1]) כיס-הבגד, טאשע, Карманъ.

[2]) הַתְּרִיסִים, פענסטער-לאַדען, Ставни.

— עֶשְׂרִים שֶׁקֶל כסף! — קראתי בלב נשבר — הלא זה חֶלקי מכל עֲמָלִי, אני הִסרתי נפשי מכל טוב, בדעתי מחסור ביתי. הלא אשתי ושני בנַי מחַכים לי בכליון־עינים[1], כי חג הפסח קרוב, ואשתי לא הכינה מאומה, ואין תקוה לכסף. צדיק אתה, ה׳, על כל הַבָּא עלי! כי בלכתי בדרך דאגתי מאין יבוא עֶזרי אחרי השֶׁבֶר משען לחמי. דַאֲגַת־חנם דָאַגתי, והנה באה עלי צרה פתאֹם, ואנה אני בא?

— קרוב־נחבי עשה זאת, — ענה בעל המלון. — ומי יכול לדעת את כל האנשים הסרים אל מלוני?—הלא מראהו היה כאיש־צדיק. התחת אלהים אני, כי אראה ואביט אל לבבו?

— הבישו וראו מכאובי! — קראתי בלב נשבר—: האין עוד עצה להשיב אלי כספי ובגדי?

— אם פרעוש הקרוב לנחבי לן פה, — ענה איש מפנה נסתרה, — אם פרעוש היה פה, אל תבקשו עוד את הבגד והכסף במקום אחר, כי גנב הוא. זאת היא מלאכתו וזה משלח־ידו. ועתה רִדְפוּ אחריו לא בדרך ההולך זפרונה, כי אם בדרך, אשר בו ישוב לביתו.

ובעל־המלון צוה את משרתו למַהר ולרדוף אחרי פרעוש.

ישבתי יומַים במלון, ושר־המקום דרש ממני לתת לו תעודה גלויה על כל הדברים אשר נגנבו ממני. ואני מכרתי

[1]) אי־סבלנות, אונגעדולד, Нетерпѣніе.

ספרים אחדים, אשר נשאתי עמי, להיות מחירם לי למחיה על הדרך, ובעצבון־לב וברוח נשברה הלכתי לדרכי.

בהיותי בדרך פגע בי איש אחד ממכירי, ושמו ירוחם, ונשאל איש לרעהו לשלום. וירוחם הגיד לי, כי תקוה טובה עוצרת אותו במקומות האלה, והדבר הזה הוא עוד סוד כמוס[1], ואחרי בוא תקותו אז אדע דבָ־ו גם אני. ואני הגדתי צרתי לפניו כי נגנב כל אשר היה לי, ומחסורי לא יתנני לשוב אל ביתי בידים ריקות. וירוחם חמל עלי ויאמר אלי:

— קח מידי עשרים שקל כסף, וכאשר יעזרך ה׳ אז תשיבם לי. ואתה מהר והחישה מעשיך, וּשְׁלַחְתָּם אל אשתך על־ידי הרָצים[2].

בדברו זאת הניח את הכסף בידי ויאמר:

— לך זפרונה ושם נראה איש את רעהו, אולי אמצא לך עצה.

כאח לצרה נולד לי ירוחם. ואברך את ה׳, אשר שלח לי עזרו וישעו על ידי האיש הטוב הזה, ואלך לדרכי זפרונה.

בְּשִׂמְחַת־נפש שלחתי את הכסף לאשתי על ידי הרצים, כעצת ירוחם. ואת בעל־המלון הודעתי במכתב, כי אָחוג חג־הפסח בעיר זפרון, ובהוָדע אליו דָבר על דבַר הגנֵבָה ישלח לי דברו זפרונה; ואני בטחתי באיש ההוא, כי לא ימנע הטוב ממני ומַלא יְמַלא מִשאלותי.

השֶׁמֶש זָרְחָה על הארץ בראשית ימי הָאָביב וּמֵחֻמָּה נמס השלג ורפש היה על הדרך, ובעָברי ברגלי הלכתי לְאַט, ומקץ שלשה ימים באתי אל עיר זפרון. ישבתי בעיר הזאת יומַים, כי

---

[1]) נסתר, פערבארגען, Сокровенный, скрытый.

[2]) הפוסטה, פאכט, Почта.

חכיתי בכליון־עינים לראות את יְרוחם הטוב, אשר הגדיל חסדו עמי, והוא לא נראה אלי. אך מקץ יומים ומשרת־הרצים דרש איש עובר־דרך לתת לו מכתב, ואני, בקראי שמי ושם משפחתי כתוב על המכתב, ואקחהו ואפתחהו, והנה דברים כתובים אלי מאת בעל־המלון, אשר הודיעני, כי פרעוש נתפַּש כגנב, גם נִלכַּד במעשהו הרע, כי מצאוהו האורבים לו עם גנבים, אשר אכלו את כספי בבשר וישתו יין יחדו, ומכספי לא נותר שקל אחד, ורק בגדי נמצא עוד, ואת פרעוש הושיב שר־המקום בכלא לחרפת משפחתו ולחרפת נחבי בן־דודו.

וַאֲני אמרתי: אבוא אל בית נחבי, אנַסה דבר אליו, אַראהו את המכתב השלוח לי על־דבר פרעוש בן־דודו, אשר עכר נפשי, בעשותו את הנְבָלָה להרפתו ולבֹשֶת משפחתו. חָשַׁבתי להגיד לו, כי קרובו הוא עני, ומחסורו עשה זאת לְמָשכו עם רשעים ועם גנבים, להיות חָבֵר נִלוֶה להם ולשבת עמהם יחדו בכלא, ושפטו אותו השופטים ויִסרו אותו. כן הכינותי לנחבי דברי־מוסר להוכיחו, כי לא טוב הוא עושה בעזבו את קרובו לבֹשֶת ולחרפה. דרשתי למשכנו ויושבי־זפרון הֶראוני מקומו. וכבואי אל חצֵרו — והנה כלבים נובחים על איש אחד וקורעים שִׂמלותיו. בכבדות הציל האיש נפשו מן החַיות הרעות האלה. גם האיש הזה היה קרוב אל נחבי ואת פניו חִלה לסַפחו[1] אל אנשי־מַעֲשֵׂהו או לעזרו, וַיִגְעַר בו נחבי ויגרשהו בחרפה מביתו, ומשָׁרְתָיו

---

[1]) לחברו. אנשליעססען, Присоеденить.

הרעים הסיתו בו כלבים, להזהירו[1]) מבוא אל חצרו עוד.—כי לא הסכין נחבי לחמול על ק־וביו ולעָזרם, ותחת הִנָּתן לקרובו העני לחם ושמלה קרעו כלביו את שמלתו לעורו. בשמעי את הדברים האלה מפי קרובו, אשר טראהו ענה[2]) בו, כי טוב הוא, בשמעי זאת אמרתי אל לבי: הרף ואל תוכיח רשע, פן תהיה אחריתך חרפה ומכאוב.

חכיתי לירוחם מכירי בכליון־עינים ואיננו. וחג־הפסח הולך וקרוב, ואין כסף בכיסי לתת לאיש למען יספחני אל ביתו להיות נלוָה לו בימי־החג. והרפה שברה לבי בגַלותי מחסורי לאיש אחד, אשר נודע לי בשמו, ויעודדני האיש ההוא ויאמר:

– אל תתן עצבון למשול בך, לעכור בשרך ולהשחית את נפשך. התאושש־נא והתעודד, בְּטַח בה' והתחזקת והיית לאיש. אני לא אתהלל ולא אתפאר בכבודי, היקר מאד בעיר זפרון, ואני לא אתגדל ולא אתרומם בו על חברַי. גם בבית חנן העשיר דברי נשמעים, כי כל אנשי־מעשה יודעים ומכבדים אותי. אני אגיד להם מחסורך והם יגידוהו לאדונם, ועָרך בידו הנדיבה.

– ואני אמרתי אל האיש:

– מברך אני אותך, כי התעוררת לאמצני ולעודדני. אך דע לך, כי לא זה דרכי עד היום. אני הסכנתי למצוא לחמי בעמל־נפשי, ובושת־פני כסתני[3]) לבקש נדבות על דלתי־נדיבים.

– אך לא בדעת תדבר עתה, ענה האיש, כי חנן מסתיר

---

[1]) להתרות בו, ווארנען, Предостеречь.

[2]) העיד, בעצייגען, Свидѣтельствовать.

[3]) בושת כסתה פני, אני מתבייש.

צדקתו, ובשלחו לך נדבה ישלחנה לך במכתב וגם שמו לא יִכתב עליו, כי כן עשה פעמים רבות.

— אם כדברך כן הוא, עניתי, עשה כאשר דברת, כי אין חכמה, אין כבוד ואין עצה נגד המחסור החזק ממני.

השמש יצאה על הא״ץ ויושבי זפרון בִּערו את החמץ, פִּנו את הבתים לחג הפסח. הקרח יָצא מן האדמה וחום־היום עונג לנפש, וכל פה אומר: הנה האביב בא עם חג־הפסח. בכל בית ריח־ניחוח: ריח מצות, משמנים, ממתקים ויין יחדו, ונפשי ריקה ורעבה, כי זה היום השני, אשר לא בא אל פי מאומה. ומחצר חנן העשיר נשואים סלי־מצות, בקבוקי־יין, בשר ומשמנים, מנות שלוחות לאביוני־אדם, אשר אין להם כסף להכין להם כל אלה. החמץ עוד איננו בעיר, רק בקרבי יתחמץ לבבי; נחמתי מאד, כי עזבתי את האיש, אשר התעורר לחמול עלי ולבקש מקום לי למלא נפשי הריקה בימי החג. על כן סבותי ברחובות לבקש את האיש, אולי אפגע בו וחִליתי פניו לעשות לי כאשר דבר. אך לשוא יגעתי ולא מצאתיו. ראיתי המון אנשים כלם שמחים וטובי־לב, ואני בודד לנפשי ובשמחתם לא התערבתי. גם נחמתי מאד, אשר שלחתי לאשתי כל עשרים שקל הכסף, בלי הותיר מאומה לנפשי. כן חשבתי בעברי לפני שער החצר אשר לנחבי הכלי.

ונחבי, אשר תְעבוהו כל יושבי זפרון, בקנאו בחנן העשיר, פתח גם הוא את אוצרו הטוב, אוצר פרי האדמה[1],

[1]) תפוחי-אדמה, קַארטאָפפעל, картофель.

אשר אכָלָם הקרח. ומשרתיו הרשעים כאדונם צִבְּרוּם [1]) עֲרֵמה [2]) בפנת החצר, ויעמדו בשער ויקראו נדבות לכל עובר, ויאמרו:

— מי האיש אשר יֶחסר עוד פרי־אדמה לימי החג, יסור הלום, כי אדוננו עושה צדקות!

ואני סרתי לראות המראה הזה. באתי אל החצר, והנה אביוני־אדם סובבים ערֵמת פרי־אדמה, אשר צחֲנת [3]) רקבון [4]) עולה ממנה. ואנשים ונשים זה אל זה יביטו ויֵראים לקחת מזה. ואחד משרתי־נחבי אומר:

— אם אין לכם כסף די קנות פרי־אדמה, קחו מזה חנם. ואם מספקים אתם נפשכם ואוהבים לאכול מעדנים, לכו שַׁאלו על דלתי חנן, ונתן מעדנים לנפשכם.

ואנכי התעוררתי על הדברים האלה. על־כן פניתי לאחד האביונים, אשר שלח ידו לקחת מפרי־האדמה. אמרתי אליו:

— השלֵך את הרקבון הזה! התשא את המחלה הזאת אל ביתך? הלא מָות ברקבון הזה!

והעניים והאביונים, אשר שמעו לדברַי, קראו זה אל זה לאמר:

— כן האיש הזה מדבר! מות ברקבון הזה, אל תגעו בו!

ונחבי יָצא מביתו, ויגידו לו משרתיו, כי אני מנעתי את האביונים מקחת ממנחתו מאומה, באמרי, כי רקבון הוא ומות בו. והנה הוא נגש אלי ויאמר:

---

[1]) אספום, ואממעלן, собрать. [2]) גל, כרי, הויפען, куча.
[3]) סרחון, געשטאנק, смрадъ, вонь. [4]) פיילניס, гниль.

— מִי אתה, בן־אספסוף[1], כי באת אל חצרי לגנוב? אני אושיבך בכלא ובא רקבון בעצמיך!

— הוי גנב! — עניתיו, — המעט ממך הונות[2] אנשים במנחת־שוא, מנחת־קין, בפרי־רקבון, כי עוד אומר אתה להונות את ה'? הלא יִרקב שמך כשם פרעוש קרובך הגנב, היושב עתה בכלא עם גנבים על גָנבו את בגדי וכספי, פרי־עמלי.

והנה המון אנשים נאספים סביב לחצר נחבי ושומעים דבָרי. ונחבי רגז, קצף עלי מאד, ויגש אלי להדפני, ואני אמרתי לו:

— אם תָסית בי את כלביך הטובים ממך, כאשר עשית לקרובך, אז אצא מחצרך.

והאנשים, אשר התאספו מסביב לי, בשמעם תוכחתי[3] ומוסרי, התענגו על חרפת נחבי שנוא נפשם וישחקו. ואני לא חכיתי עוד לדברי נחבי ואמהר לצאת מחצרו.

היום נטה לַעֲרוֹב והחג הבא קרא דרור[4] לכל נפש עֲמֵלה וישלח רצוצים חָפשי מעבודתם הקָשה, אשר עבדו למלא מחסורם. ואני הולך בלא כח. האַגיד מחסורי לאשר לא ידעוני? הֶעָשוי[5] אני להלאות אנשים? — והעוברים בָרחוב, אשר שמעו את חרפתי, אשר חֵרַפתי את נחבי, עמדו ויתבוננו בי. ולא אכַחד מכם, בָנַי, כי דרכִּי זה היה כסל לי להתערב בדבר לא־לי. זכרון הדברים האלה הדאיב נפשי

---

[1] הערומשטרייכער. хулиганъ.
[2] רמות, בעטריגען. обманывать.
[3] טארעל. укоризна [4] חרות, פרייהייט. свобода.
[5] ראוי, רגיל.

לרגעים. נחמתי מאד, כי עשיתי זאת, כי לא נאוה הדרך הזה לאיש היודע אָרחות־חיים [1]. כי התחמץ לבי בקִרבי וָאֶרְגַז ואתעורר על נחבי להוכיח דרכו על פניו, ומה הועילה לו תוכחתי? הישַׁנה את לבבו והליכותיו? היבחר לו דרך טוב? — והוא איש מצליח בדרכו הרע ולא יעזבהו, ועל איש דכא כמוני ישחק.

הלכתי בקֶרב צרה ואותה צפנתי בלבבי. כי על מי אֶתאוֹנֵן? האֶתאוֹנֵן על ירוחם, אשר אמר להֵראות אתי בזפרון ולא בא? האשכח את החסד, אשר עשה לי? הלא אחרי הפָרדו ממני השאיר אחריו ברכה בידָי, עשרים שקל כסף, ואותם שלחתי לאשתי ובני להיות להם למחיָה בימי־החג ואחרי החג. היכול אני להביע דֵי תודה לאיש־חסדי? — הן זה חלקי וזה גורלי אשר מִנה לי ה׳, ואני אתאזר עז [2] לָשׂאת את מַשָׂא עצבוני בלי התאונן. במחשבותַי אלה הלכתי — והנה איש לִקְרָאתי, ובנעימות־דבריו שְׁאָלני:

— האתה זה שמואל המורה?

— אני הוא, — עניתי את האיש.

— אם אתה זה, — ענה האיש, — לך־נא עמי, כי חנן אדוני קורא לך לחוג את כל ימי הפסח בביתו. שם גם את ירוחם רֵעך תמצא, כי שמהו אדוני על ביתו ועל משלח־ידו. הנה הוא מחכה לך.

מהרתי ללכת עם האיש, אשר הביאני אל חצר־חנן ואל חדר־ירוחם. וירוחם חִבקני בזרועותיו ויאמר:

---

[1] דרכי־חיים, לעבענסארט, жизнь.

[2] אתאמץ, זיך אנשטרענגען, מושה פאססען, Сдѣлать усиліе.

— אני הִדאבתי את נפשך, רֵעִי, כי אחרתי לבא, ואתה חכית לי בכליון עינים. ואולם דע לך, כי מן היום הזה נשב כשבת אחים יחדו.

וירוחם אחז בידי ויאמר:

— דע לך, רעי, כי נכבדות[1]) דברתי בך. הגדתי תהלתך אל חנן הנדיב, כי מורה נבון אתה. והוא נכון לקחת אותך אל ביתו להיות מורה לטוביה בנו, נער בן שתים־עשרה שנה, כולו מַחמַדים[2]), ועבודתך עמו תתן שעשועים לנפשך, וחָיִיתָ והתענגת.

ואני הייתי כאלם לא יפתח פיו, כי מאין אקח דברים להשיב תודות לאיש, אשר עשה חסד עמי פַּעֲמָים?—והנה אחד ממשרתי־חנן נושא שמלות החדרה ויאמר:

— הן אלה נשלחו לאורה הזה על־ידי הרצים על שם אדוני.

המשרת יָצא, ואני שאלתי את ירוחם:

— ומי זה שלח את אלה לי?

וירוחם שחק ויאמר:

— הן אלה דרכי חנן להסתיר צדקתו. ואתה החלֵף שמלותיך, כי עוד מעט נבקר בחדר חנן. רק מחֵה דמעה מעל פניך.

— רֵעִי היקר! — עניתי, — בוכה אני דמעות־שמחה, כי הפכת לי את עצבוני לשמחה.

---

[1]) דברים נותנים כבוד.

[2]) נחמד, אנמוטה, прелесть.

— את אשר היה לי לעשות עשיתי, — ענה ירוחם: — אך צר לי מאד, כי התגלע ריב בינך ובין נחבי, כאשר שמעתי. כי אמנם כֵּלַי הוא נחבי, ואולם מפזר הוא כסף ביד פתוחה לקנות לבנו חכמה ודעת. יען כי נחבי יודע, כי מחסור חכמה ודעת לו לבשת ולחרפה, על כן הוא רוצה להסיר מעל בנו החרפה הזאת, גם חִלה את פני חנן לתת לבֶלע בנו מהלכים עם טוביה בנו. וחנן איננו מונע טוב מדורשיו. אך עוד נשוב לדבר בדבר הזה.

ג.

אני באתי עם ירוחם אל חדר גדול ומלא־הוד והדר, רצפתו משוחה בששר [1]) והמצע עליה רקמת [2]) צמר אדומה. ומשרתי־הבית עורכים השלחן, וישימו עליו כלי־כסף וכלי־זכוכית יקרים עם כל שכיות [3])־החמדה, לכבוד החג הזה, הראשון לכל החגים. וחנן שמח לקראתי וישאלני לשלום, ויושיבני ויאמר:

— הלא ימים אחדים אתה יושב בזפרון ולא כבדתני לבקר בביתי הפתוח לכל אורח הבא מרחוק ומקרוב, לכן ימים על שנה תשב בביתי.

וישלח לקרא לבנו הנער, לטוביה, ויבוא, והוא לבוש הוד והדר, ויאמר לו אביו:

---

[1]) צבע אדום, ראָטהע פאַרבע, красная краска.

[2]) אריג, צייג, матерія.

[3]) מבחר, אויסגעזוכט, изысканное.

— ראה, בני, את האורח הבא אל ביתנו. הוא יהיה טורח לְלַמֶדך תורה, חכמה ודעת, כי חכם ונבון הוא, ואתה תשמע לכל אשר יצוך לטוב לך.

וטוביה דרש שלומי באהבה וכבוד, ויאמר:

— אתה, אדוני, תהיה לי מורה חכם, ואני אהיה לך תלמיד טוב לשקוד על כל דבריך.

וטוביה כולו מחמדים, וטובו ושכלו נראים על פניו.

ואני וירוחם הלכנו אחרי חנן אל בית־תפלתו הבנוי בחצרו, ששם העלו נרות. גם נחבי ובלע בנו הנער באו שם. ויגש בלע אל טוביה לראות את בגדיו החדשים, אשר לבש, ולהראותו שמלותיו. וידבר טוביה באזני בלע לאמר:

— ראה זה חדש הוא, כי האורח הנכבד הזה הוא מורי החדש, אשר בחר לי אבי, המהללו והמכבדו מאד, כי חכם ונבון הוא.

— הרף ממני! — ענהו בלע: — כמעט הֵחֵל החג, והנה אתה מדבר במורים. הִתְאַחֵר לדבר בם אחר החג?

את הדברים האלה שמעו אזני מאחרַי ואני עמדתי כלא שומע.

— לא כן אֲדַמֶה אני, — ענה טוביה, — כי המורה החדש יְלַמדני דברים חדשים, ואת הישָׁנים אֶשְׁנֶה ואשלש להיותם שמורים בלבבי, לבלתי היות עמלי לשוא.

— ולי אגוזים רבים לשַׂחֵק בם, — ענה בלע: — ואם אתה אינך רוצה לשחק עמי, ומצאתי לי חברים אחרים, כי

חג הימים האלה לנו. היודע אתה, — הוסיף בלע, — כי בחצרנו נולדו ששה כלבים קטנים! ונתתי לך אחד לְגַדְלוֹ.

— גש הלאה! — ענהו טוביה — הלא המקום הזה קדוש הוא ואתה מדבר דברים, אשר יתנודד מהם כל איש ישראל, כי לא פה המקום לדבר בם. וה׳ יסלח לך חטאת שפתיך.

— ראה נא צִדְקַת־טוביה! — ענה בלע ברוגז — : אני שכחתי, כי מגיד־מוסר אתה ומוכיח לרבים. לכן לא אוסיף לדבר עמך.

כאשר כִּלתה העֵדָה להתפלל ואנחנו הלכנו הביתה, — והנה השלחן ערוך בהוד והדר. לפני מושב כל נפש מבית חנן נכון בקבוק יין טוב וכוס. ו ד ב ו ר ה, אשת־חנן הכבודה, לקחה מקומה לימין אישה, והיא לבושה מהלצות לכבוד ולתפארת. ואני לבוש שמלות חדשות הנתונות לי מבית חנן. שכחתי צרת־נפשי ועצבון־רוחי ולבבי היה אך שָׂמֵחַ. רק נפשי היתה רְעֵבָה ממכת־בכורות, אשר היתה לי, כי צמתי כל היום כאחד הבכורים הצָמים בערב הפסח. ולשמחתי אמרה דבורה אל אישה:

— מַהֵר, אישי, היום לעשות הסדר ואל תאריך, כי נפשות בני־ביתי רְעֵבות אחרי העבודה הקשה, אשר עבדו היום.

וחנן שמע לדברי אשתו, ונשב איש איש על מקומו, ואחרי כַּלותנו הסדר אכלנו למעדנים גם שתינו יין הרבה, ונפשי חיתה חיים נעימים בחג הזה, כי הוציאני ה׳ מעצבון ומחושך לאור.

השכמנו בבקר ונשב סביב לשלחן לשתות חמים[1].

וטוביה תלמידי הנער הראני ראשית דברים, אשר העתיק[2] מלשונות אחרות, והנה בם שגיאות מעט מאד. ויראני את חליפות המכתבים אשר בינו ובין בן־דודו, היושב בעיר אחרת, ואמצא בדבריו חן, טוב־טעם ודעת. ויגד לי חנן, כי יסוד לו בחשבון וראשית־למודים לו בגבולות־ארץ[3]. ומכל אלה ראיתי ואתבונן, כי לַמדי את הנער הנחמד הזה לא יהיה עמַל־נפש, כי אם עונג ושעשועים, ובלבבי ברכתי את ה׳, אשר הביאני אל הבית הזה. וחנן אמר לי:

— אני לא אתאונן על טוביה בני, כי כל מוריו, אשר למדוהו, השאירו אחריהם ברכה בנפשו. ורק זאת התבוננתי: כי לא טוב שבתו לבדו, וטוב מאד אם יהיה נלוה לו חבר טוב. וירוחם אמר לי, כי מצא לו חבר טוב, נער נבון ונחמד בהליכותיו, ושמו חנניה, והוא יתום, וכי הוא היה אחד מתלמידיך. המצאתו טוב לבני?

— אין טוב ממנו, — עניתיו.

— לכן, — ענה חנן, — לכן קְרָא אליו במכתב והגדת לו, כי גורלו יהיה נעים בביתי. רק ימהר לבוא הלום ואל יאחר.

ונחבי בא לפני הצהרים לבקר בבית חנן. ואחרי שתותו יין ואָכלו ממתקים שם עיניו עלי, ויאחז בידי ויקחני אל פנת־הבית ויאמר:

---

1) טה, טהע, чай.

2) תרגם, איבערזעטצען, переводить.

3) גיאוגראפיה, געאגראפיע, географія.

— האתה זה איש־חֶרמי [1], אשר אתמול בחצרי ענית עזות [2] ותחרפני באף וחמה, ולא חרדת ולא פחדת מאַפי ומַחֲמָתִי, כי נסתָ מפני ותאמר בלבבך: אני מלטתי נפשי, כי חנן מגן לי. ואולם דע לך, כי חמתי בוערת כאש, והרדתָ לרגעים מנקמתי האורבת לך, כי לא אסלח לך עד אם עשיתי בך נקמה. אך באחת תכפר פנַי, וזאת היא: הנה שמעתי עליך לאמר: מורה נבון וחכם אתה ואשר תלַמֵד מְלֻמד הוא. ולי בן, נער מבין דבר, וכסף לא נחשב לי מאומה לשלם שָׂכָר טוֹב בעדו. ואם רוצה אתה לכפר פני [3], ולִמדת את בנִי תורה, חכמות ודעת, והפכת שנאתי לאהבה; ואם לא תמלא משאלותי, ונחמת באחריתך [4]. ראה־נא, הנה משפטך בפיך ובשפתיך לַחרוץ [5] אותו לשבט או לחסד.

— אינני יכול להשיבך עתה דבר,—עניתי,—כי אם אשר יאמר לי חנן אדוני אותו אשמור לעשות.

— בחנן בטח לבי, — ענה נחבי, — כי אנשים רֵעִים אנחנו, ולא ימנע הטוב ממני.

זאת דבר ויצא.

וירוחם שאלני, מה דבר נחבי עמי, כי ראה אותי מתנודד מדבריו. ואספר לירוחם את דברי נהבי. ויאמר ירוחם אלי:

---

[1]) ארור, פערדאמטט, проклятый.
[2]) דברי-חוצפה, פרעכהייט, дерзости. [3]) לעשות שלום לי.
[4]) תתחרט. [5]) פסוק, ענטשיידען, рѣшать.

— הִשָּׁקֵט, ידידי, ואל תשים לבך לדבריו, כי כלב נובח איננו נושך. יחרוק שניו—ואתה אל תֶּחֱרַד מחמתו ואל תפחד מנקמתו. השקט והיית אך שָׂמֵחַ, כי מצאת חן בעיני חנן, והוא יהיה מגן לך, ונחבי הנמאס לא יגע בך לרעה.

ובשבתנו אל השלחן לאכול ספר ירוחם לחנן את כל הדברים אשר ביני ובין נחבי. ויאמר אלי חנן:

— נמהר היית, ידידי, בצאתך לריב עם נחבי, כי לא טוב התגָרות באיש רע. ואת שאלתו אני נכון למלא. ישלם לך נחבי שָׂכָר טוב, וסִפַּחתי את בלע בנו אל טוביה בני. ולא אפחד פן ישחית בלע את בני, כי אם יהיה בלע לו למשל למאוס ברע. קָרָא לחנניה הלום. ואם מְהֻלל הוא כאשר אמרת, ויָשב הוא עם טוביה בני כחברים טובים יחד, ואולי יהפכו שניהם גם את לב בלע לטוב, והוציאו יקר מזולל [1]. ודעו לכם, כי שונא אני ריב ואוהב שלום בכל דרכָי.

ד.

ומשרת הרצים הביא מכתב אל ירוחם, ובו מכתב אלי. ויתנהו ירוחם לי, והנה הוא כתוב אלי מאת חנניה. שמחתי עליו ואקרא בו כדברים האלה:

„למורי מלמדי ומדריכי, החכם שמואל, שלום!

אתה העירות לי אוזן[2] לשמוע בלמודים. ותלמדני תורה, חכמה וארחות־חיים. המעט ממך, כי כן הכינות את לבבי בשבתך עמנו, ועוד השארה אתּיך ברכה בקרבי:

[1]) נקלה, נבזה, גיעדריג, низкій. [2]) עוררתני.

תשוקה גדולה אל כל חכמה ודעת. ומה נמס לבי אחרי הפָּרְדך ממני, ואני נותרתי לבדי באין מנהל לי. אחי — מסכן[1], וחייו חיי־צער, כי בעצבון ובכבדות יביא לחם צר אל ביתו, ומכלכל הוא את אמנו האלמנה, ואין ידו משגת לנהלני בכל מחסורי. הן אַחד בעלי־החנות רוצה לקחתי למשרת בחנותו. האחליף למודי הטובים בעבודת־עבד, ובאחריתי אהיה בער?

מטע־ידך אני. על־כן לא נכלמתי להלאותך בשאלתי לתור לי מנוחה באחד המקומות, אשר תעבור שם: אולי אמצא ארוחתי בית איש יומו. ומה אני שואל? — רק לחם צר, למען אוסיף קנות דעת. זכרני, מורי, ופנֵה אל הנפש הקשורה בנפשך, ח נ נ י ה".

עברו ימי־החג הראשונים, ואני ערכתי מכתב אל חנניה,. גם ירוחם וגם טוביה בן חנן כתבו ידם[2]) לו, ועל־פי חנן שכרתי עגלה ואשלחנה אל חנניה למהר לשאת אותו זפרונה, כי טוביה הכה לו בכליון־עינים.

ויעל ימי־החג האחרונים בא חנניה אל בית־חנן, והוא ודבורה אשתו קבלוהו בשמחה, ונפש טוביה דבקה בו, ויתן לו שתי חליפות שמָלות, ויַראהו את כל אשר אתו בכתובים ואת אוצר־ספריו, וחנניה היה כחולם חלום. פג לבו ולא האמין, כי את כל אלה הוא רואה בהקיץ. וחנן אחז בידו ויאמר לו:

---

[1]) עני.

[2]) הוסיפו דברים בכתב בסוף־המכתב.

— ראה, בני, בך בחרתי להיות חבר לבני וישבתם כשבת אחים יחדו, ותחת לָמדך עד היום למודיך בעצבון, תלמד מעתה בשמחה, והיו עיניכם רואות את מורכם ולבבכם תשיתו לכל הדברים, אשר יְשַׁנֵּן לכם. הנה עוד נער אחד גלוָה לכם, והוא עצל, והעירותם את לבבו לבקש עונג ושעשועים בלמודים. ואם ימשוך הוא אתכם אל תענוגים, אשר לא יועילו, אל תפנו אליו ואל תשימו לב לדבריו, כי אם בזאת תתהללו — אם תשַנו את טעמו לטוב. כי רק לבעבור נסות אתכם ספחתיו אליכם.

„אפרים, אחי כאב לי!

אתה צויתני לפני הפרדי ממך להודיעך את דבר בואי אל בית־חנן, ומצותך זאת אשמור. ראשית דבר אודיעך, כי בשלום באתי הלום, וחנן הנדיב ודבורה אשתו הנדיבה קבלוני באהבה, וטוביה בנם הנער שמח לקראתי; מה נחמד הוא ומה נחמדים מעשי־ידיו! כי הראני את כל שכיות־חמדתו, אשר עשו ידיו, ויתן לי מאלה כלי־תפארת, ואותו אני שולח לאחותי. רק נעימות אראה, רק נדיבות אשמע בבית־נדיבים זה, ולרגעים אברך את ה׳, אשר הביאני לשבת בצל־קורתם עם מורי איש־חסדי. הן הפרידני ה׳ מאֵם רחמניה, מאָח יקר ומאחות אהובה, אחרי קחתו את אבי ממני, ופה מצאתי הורים יקרים ואח נחמד ונעים. יש אשר אני נאנח בזכרי את עזובת בית־אבינו, אך כרגע אשיב אל לבי, כי בשמחתי ישמח לבכם. אכן טוב ה׳ לבוטחים בו,

כי עתה הֵחֵל ה' להראותי חסדו, וקויתי לו, כי עוד רב טוב צפן לי. החדר, אשר אני וחברי ומורנו יושבים בו, מלא ספרים.

ושלום רב לך, אחי, לאמנו ולאסתר אחותני. לרגעים אזכרכם ואברך אתכם, וברכתם גם אתם את הנפש הקשורה בנפשותיכם, חנניה".

„חנניה, אחי הנחמד!

בדבריך הנעימים נתת שמחה בלבנו. בם ראינו אותות אהבתך אלינו, כי נפשך קשורה בנפשותינו, עד כי בשפע כל טוב עוד נפשך תדרשנו ולרגעים תזכרנו. הנך אומר, כי יש אשר נעצב אתה לנו. ואולם אחי שית לבך לתבונה ועצבון לא ימשול בך. אכן טוב וחסד עשה מורך היקר עמך בהפרידו אותך ממנו, לטעת אותך בנוה ישרים ונדיבים, למצוא לך הורים חדשים ואח נחמד. ועיניך רואות את מורך, אשר הגדיל לעשות עמך. כי מי נטע בלבבך מטעי־הדעת? — הלא הוא, וזה פרים, כי תביע רוחך אלי במכתב כתוב בטוב טעם ודעת. ומי לִמֶּדְךָ לכלכל דבריך בתבונה? — הלא הוא מורך היקר, והוקרת אותו. והוקרת עתותיך ואל יאבד יום אחד ממך בלי השאֵר אחריו ברכה בנפשך, והיית למופת לחברך הנחמד והיית אהוב להוריו. אחי הנחמד! בדאגה ובעצבון עברו ימי־ילדותך, ובכל זאת לא עזבת למודיך, ותתאזר עוז לשאת את עמל־החיים. עתה התאזר עוז לשאת את שפע[1]) הברכות, אשר נתן לך ה', וזכרת,

[1]) רוב, פיללע, איבערפלוסס, обиліе, изобиліе.

כי דרכיך הטובים הביאוך אל בית־נדיבים, והוספת אומץ לְאחוז בדרכיך אלה, והיתה זאת תודתך למורך היקר ולהוריך החדשים, ונִחַמת את אמנו ואחותנו, ושִׂמַּחת את נפש אחיך אוהבך המברכך, א פ ר י ם".

„אפרים אחי היקר!

מכתבך הנעים מצא חן בעיני חנן הנדיב, אשר בִּקר בחדר־למודַי עם טוביה בנו, וימצאנו קוראים את מכתבך, ויקחהו בידו ויקראהו ויאמר לי:

— דברי אפרים אחיך כולם מחמדים, ואני משיב לו תודה על הלקח הטוב, אשר הוא נותן לכם. ואתה, חנניה בני, זאת עשֵׂה: כתוֹב לאחיך את כל הדברים, אשר אתה רואה ושומע בביתי.

— ואיך אעשה הדבר הזה? — שאלתי את חנן:—הלא בזאת אהיה כהולך רכיל מגלה סוד?

— אל תירא, בני,—ענה חנן:—הלא יודע אני, כי כל אשר תראה ואשר תשמע בביתי אך טוב הוא, ואני מתיר ידך [1]) לכתוב לאחיך את כל זאת.

אחי היקר! ומי האיש, אשר יוכל להתהלל כחנן, כי כל הנראה והנשמע בביתו אך טוב הוא? הן יָדַי לא עוד אסורות ובכל אַוַּת־נפשי אכתוב לך תהלות חנן הנדיב ואשתו הנדיבה, ונכבדות אדבר בטוביה, חברי הנחמד, אשר נפשי בו דבֵקה. ובדַברי בם אברך תמיד את מורי,

[1]) מתיר לך.

אשר הביאני הלום להתענג על כל הטוב הזה. רבים הם הדברים האלה, כי חדשים גם ישנים, אחי, צפנתי לך. אני אכתוב כל הליכות בית־חנן, וגם אתה, אחי, אל תמנע הטוב ממני ונתת לי תמיד לקח טוב במכתביך. ודע לך, כי כל דבריך יהיו קודש לאחיך, אוהבך ומכבדך, חנניה".

„חנניה אחי יקירי!

אשריך ואשרי חלקך, כי חוסה אתה בצל חנן הנדיב וגלוה אל טוביה בנו, אשר קצות דרכיו הטובים התבוננתי במכתבך ובמכתב מורך היקר. אכן לו נאוה תהלה. אך באשר אור שם צל ולא יחדל רע מטוב: האור והטוב הלא אתה וטוביה חברך, והרע והצל הלא הוא בלע הנלוה עליכם. כי חברתו היא כחברת הנחש אל אדם הראשון, אשר הסיתו ויפתהו לעבור את מצות ה' למען הגָרש הוא וחוה אשתו מגן־עדן. כי כן הושיבך ה' בנוה עונג ושעשועים לנפשך, ובחברתך יתערב נחש מסית ומפתה, למען נסותך ולמען הגָרשך מבית תענוגיך. לכן השָמֵר לך, אחי, והִזָהר והִזהַרתָ גם את טוביה חבֵרך מבֶלע, כי אשריכם אם תצליחו להוציא יקר מזולל. אך דעו לכם, כי בלע בחטאת שפתיו הוא יכול להפוך לכם ברכה לקללה, עוֹנֶג לנֶגַע והוֹד לדָוֶה [1]. ראו, בנים טובים, העידותי בכם, ואתה, חנניה, קרא תמיד את מכתבי זה ודע לך, כי הדברים יוצאים מלב אחיך אוהבך כנפשו, אפרים".

---

[1]) צער, שמערץ, боль.

„אפרים אחי, מלמדי ומדריכי!

דבריך מצאו חן בעיני חנן ובעיני מורי, וטוביה הוגה ושוגה בם. חנן משיב תודה לך על אשר תחוה לנו דעת, והוא בוטח בנו, כי לא נשגה.

דבורה, אשת־חנן הכבודה, יעצה לצאת מן העיר ולשכון בשדה, לשאוף שם רוח צַח כל ימי האביב, ולכלול [1] את תענוגיה תקח את עדה בתה הקטנה, והיא בת תשע שנים, יָפָה וטובה כהוריה, וגם את טוביה בנה ואותי ואת מורי תקח שמה. ואשת־נחבי, המקנאה תמיד בדבורה, שכרה גם היא משכן בשדה הקרוב למשכננו, ועמה תקח את בלע בנה, למען ישמע לקח מפי מורנו, ואני יָרֵא פן יפריענו בלע ממעשינו. אך אני וטוביה רֵעִי נעמוד על משמַרתנו, ודברי בלע לא יצליחו להסירנו רגע מן הדרך הטוב.

קול בלע הנה זה בא. קולו כנחש הולך. אשמע מה ידבר עם טוביה רֵעִי, אז אשוב לדבר עמך במכתב.

„אפרים אחי היקר!

יום־יום אוסיף לאַהֲבָה [2] את טוביה ולשנוא את בלע, הַשָּׂם אור לחושך ומתוק למר.

— היודע אתה, חנניה, — אמר לי טוביה, — כי מורנו נלוה לנו בשבתנו בנאות־שדי [3], ולבי שָׂמֵחַ על חברתו.

---

[1]) להשלים. פערפאָללקאָממנען, усовершенствовать, восполнить.

[2]) לאהוב.

[3]) במעון-קיץ. זאָממערהויז. дача.

— ולבבי כלבבך,—עניתי אף אני חלקי [1].

— ואני לא אשמח בו,—ענה בלע,—כי אינני אוהב לשמוע תוכחתו לרגעים, כי היתה לי לזרא. המעט ממנו הלאות אותנו בעיר, כי עוד ילאנו בשדה?

— לך כל מוסר תפל,—ענה טוביה:—לא כן הוא לי, כי על דעתי טוב מורה מוכיח, המזהירנו מכל דרך־כסל, מאיש מחליק לשון, המהלל כל מעשינו.

— ואני אמרתי בלבבי, — ענה בלע,—כי בצאתי מן העיר אצא לחפשי מסבל־הלמודים ונקרא לנו דרור, והנה המורה עמנו להביאנו בעול.

— העול הוא?—ענה טוביה:—השכחת את דברי מורנו, כי העבודה תמתיק לנו אחריה כל עונג, ובאפס עבודה יהיו לנו כל שעשועים לזרא?—ואני בחנתי דבריו, ואמצאם נאמנים.

כן דברו טוביה ובלע איש אל רעהו, והנה דבורה קוראה לנו לאכול ארוחתנו.

„אפרים אחי היקר!

טוביה הכין צרור־חפציו, ואני עשיתי כמוהו, והיו צרורותינו נכונים למחר בבקר, לשאתם אל מקום־מועדנו.

— הנכון צרורך? — שאל טוביה את בלע.

— הלא את העבודה הזאת שמתי על משרת־אבי הזקן, והוא יכין צרורי בלילה אחרי כלותו עבודת־היום, — ענהו.

— צר לי על המשרת הזקן,—ענתה עדה,—כי עובד הוא שני אדונים: את אביך ביום ואותך בלילה. ומתי ינוח אחרי עבודתו הקשה?

[1]) מצדי.

— האני אדאג למנוחתו?—ענה בלע,—הלא אבי משלם לו שכר עבודתו, וגם לחמנו הוא אוכל. העובד הוא עבודתו חנם?

ועדה הניעה אחריו ראש בחרפה ובוז ותאמר:

— לו היתה חמלה בלבך, כי עתה הֲקִלּוֹתָ מעל הזקן עָלֶךָ. הלא אות עצלות וגאוה היא בשומך על זקן עבודה, אשר אתה יכול לבצע בידיך.

— אל נא עדה,—ענה בלע: — אל תתני לי לקח. וגם אני אינני רוצה להתוַכֵּחַ עמך.

— רב לכם, אל תוסיפו דַבֵּר, — ענה טוביה,—כי הנה אחרית שיחתכם ראשית מדון[1], וטרם התגלע[2] הריב נטשו[3] שיחתכם.

מחר אכתוב לך מנאות־שדי. ושלום לך מאת אחיך, חנניה".

ה.

„אפרים אחי היקר!

באנו אל נאות־שדי. פה בית־קיץ נחמד וכר נרחב ביער לשוח[4] בו, גם גן נחמד פה, כולו מחמדים להרנין לב. ולכלול את תפארת בית־הקיץ הביא טוביה אליו כל הוד והדר ויפארהו במעשה ידיו הנחמדים, לשמחת לב הוריו המתענגים עליהם. הן טוביה שונא מנוחה ועצלות, על־כן בחר לו חלקה טובה בגן לזרוע ולטעת בה, ומן הכסף הנתון

[1]) קטטה, צאנק, ссора. [2]) נפתח, אנפאנגען, начинаться.
[3]) עזבו, (פאללען)לאססען, оставлять.
[4]) לטייל, שפאציערען, гулять.

לו מאת הוריו שִׁלֵם לאכר מחצית־השקל לעבוד עבודתו בחלקה אשר בחר. ואף כי חנן משלם שכר טוב לאכר לכלול תפארת־הגן, לא ימנע טוביה ממנו שכרו גם הוא, ברעתו, כי לאכר הזה אשה וששה ילדים. ובלע אמר לו:

— הלא בהוָדע הדבר לאביך יגער בך על פַּזֶּרךָ חנם את הכסף, אשר אתה קובץ על־יד [1].

וטוביה אמר לו:

— דע לך, בִלע, כי אינני עושה מאומה, אשר לא יהיה לאבי לרצון, ואם יוָדע המעשה הזה לאבי לא יגער בי על עֲשׂותו, כי אם על הוָדעו. כי כן למדני אבי להסתיר מעשה־הצדקה.

— לו שמעת לעצתי,—ענה בלע,—לו שמעתני, כי עתה יעצתי לעשות מאורי־אש [2]) במחיר הכסף לשעשועי־נפשנו.

ועדה הניעה אחריו ראש ותאמר:

— הזאת עצתך? — ואולם טובה ממנה עצת אחי, כי מאורי־אש לא יתנו שעשועים לנפשותינו כי אם רגעים אחדים, ועונג גדול מזה לאחי בראותו, כי במחיר כספו קנה האכר נעלים לילדיו למנוע רגליהם מיחף לבלתי הכאיבן עוד בקוצים. ובכל עת אשר יראה אחי את הנעלים על רגלי הילדים ישמח לבו.

הלא תראה, אפרים אחי, כי בני נדיבים ידברו נדיבות!"

---

[1]) מעט־מעט.

[2]) אש פלדות, אש מלאכותית, פייערווערק, Фейерверкъ.

„חנניה אחי הנחמד!

מכתבך הרנין את לבבי, בראותי, כי מכל מראה־עיניך ומכל משמע־אזניך בבית־נדיב אתה לוקח מוּסר; כי במה יְזַכֶּה טוביה רעך הנחמד? הלא בחַסרו נפשו ממותר לְמַלֵא מחסור אביון. ובמה נמאס בלע? הלא בהיות כל מעשיו ומחשבותיו רק לנפשו. ורב לקח הוא לך לבחר בדרכי טוביה ולמאוס כל דרכי בלע ומחשבותיו. ואל תאמר, אחי, בלבבך: איך אבחר בדרכי טוביה, וה׳ מנע ממני העושר, אשר חנן אותו, ואיך אעשה כמוהו טוב וחסד לאביונים? הלא נתן לך ה׳ פה ושפתים לדבר נדיבות על לב דכאי־רוח ולהיות יועץ נדיבות לרֵעך העשיר לעורר את לבו לעשות טוב! ובמה יהיו דבריך נשמעים? הלא בעשותך לך שם תפארת בחכמה ודעת, אשר תלמד בימי נעוריך, ובהליכותיך ובמעשיך הטובים תמצא חן, והיו דבריך נשמעים. הלא כן נשמעו דברי מורך היקר, אשר יעץ נדיבות את חנן הנדיב לקחת אותך אל ביתו. ובמה עשה לך מורך את החסד הגדול הזה? הלא במוצא־שפתיו[1], כי דברי חכמִים בנחת נשמעים. עשֵׂה לך שם טוב בנעוריך ונשמעו גם דבריך בהיותך לאיש".

„אפרים אחי היקר!

הלא יודע עתה את מורנו, אשר ילמדנו כל דבר במשל. כן לִמְדנו את מוסר חכמינו הראשונים: „אל תבוז

---

[1]) בדבריו.

לכל אדם, כי אין לך אדם שאין לו שעה", ויבאר לנו הדברים במשל הזה: האריה היה ישן, ועכבר נבזה רץ מסביב לו ויעירהו. ויקצוף האריה, ובכל זאת לא עשה לעכבר רעה. ויהי היום, ואת האריה ההוא קרה מקרה, כי נלכד ברשת או בפח. והנה העכבר הנבזה בא ויפַתַּח חרצובות[1] הרשת וינַתֵּק מוסרות הפח, והאריה יצא לחפשי. מן המשל הזה יוצא לנו לקח טוב, כי הנבזה יכול לעשות חסד לנכבד. את הלקח הזה צפן טוביה בלבבו. ובלע, אשר יבוז לכל משל, תוכחת ומוסר, לא שת לבו גם למשל הזה. עתה אספר לך, אחי, את המקרה אשר קרהו, ואם לא יוָסר בפעם הזאת, אין עוד תקוה לאחריתו ולשָׁוְא ישחית מורנו את דבריו הנעימים, כי לא יועילו לו. ומה יועיל ההון, אשר ישאיר לו אביו, אם יעשה בו כאשר עשה בו אביו?—שית לבך אחי למקרה, אשר אספר לך.

זה שלשה ימים, אשר צוה מורנו את בלע להַשְׁלֵם חֻקו בלמודים, אשר שם לפניו, ובלע לא שת לבו למצות המורה ויצא מחדרו לשוח עמי ועם טוביה רעי; כי אנחנו השלמנו חֻקנו. ובהיותנו בדרך, והנה נער מושך עגלה קטנה, אשר בה חָבית קטנה מלאה שמן־דגים[2], הולך ובא לקראתנו. ובראות הנער, כי צר הדרך, נטה הוא מפנינו, גם רצה להטות עגלתו אל עבר הדרך. אך שני גלגליה עברו על אבן ויְהַפכוה וישליכו את הֶחָבית ממנה; והנער עומד ובוכה במבוכתו, כי בכחַ־ידיו איננו יכול להרים את החבית ולהשיבה אל מקומה.

---

[1]) עניבות, קנאָטען, מאשען. Петли.

[2]) פישטהראן, рыбій жиръ.

— חנניה! בלע! — קרא טוביה: — הלא לנו לעזור את הנער ולהושיעו ממבוכתו.

— לא נאוה לנערים כמונו, — ענה בלע, — לטנף את שמלותינו ולעבוד עבודה עם הנער המסכן הזה.

— הבה! —קרא טוביה אלי: —הבה נעזור־נא את הנער.

— הבה! — קראתי גם אני, — וברגעים אחדים הרימונו את החָבית והשיבונוה אל מקומה. ובלע עמד ויתבונן בנו בלי מוש ממקומו. הנער השיב לנו תודות ויברך אותנו וילך לדרכו, ובלע שחק עלינו [1]. וטוביה אמר לו:

— „אל תבוז לכל אדם, כי אין לך אדם שאין לו שעה".

— ואם תהיה לו שעה, — ענה בלע, — אני אינני רוצה לעָזרו ולא להֵעָזֵר בו.

אך השעה ההיא באה לחרפת בלע ולישְעו, כאשר תראה אחי:

מקץ שלשה ימים אחר הדברים האלה, וטוביה קרא לי ללכת עמו אל בית־האכר, העובד את חלקת גנו, לשתות שם חלב חם, ובלע נלוה אלינו. באנו אל מקום האכר, ושם ברֵכת־מים ובה סירת־דוגה [2] קשורה בחבל אל עץ. ויאמר לנו בלע השובב:

— הבו, נערים! נשב בסירת־הדוגה ונשוט על פני הברֵכה.

ונאמר לו:

---

[1] לנו.

[2] סירה, דוגית, פישערקאהן, лодка (рыбачья).

— אנחנו לא נלך עמך.

ונזהירהו מעשות זאת, ובלע לא שמע לנו ויפתח את החבל וישב בסירת־הדוגה. ואנחנו באנו אל בית האכר, שתינו שם חלב חם.—והנה קול צועק: חושו לעזרה! — לקול הזה חשנו לצאת, והאכר עמנו. באנו אל הברכה ורעדה אחזתנו בראותנו את הנער, אשר עזרנוהו זה שלשה ימים, והנה הוא אוחז בכנף בגד בלע, אשר נפל אל המים, ואיננו יכול להצילו. והאכר קפץ אל המים ובכח־ידיו הוציאו — והנה בלע כמת וכל רוח־חיים אין בקרבו. וטוביה צוה את האכר לשאת את בלע אל ביתו ולשימו על מטה. והוא מהר לקרוא לאם בלע, בהגידו לה, כי חלה מעט. ומה נבהלה נפשה בראותה, כי בנה שוכב כמת! ותצעק בקול ותתעלף. אז היתה מבוכה. אשת האכר חשה לעורר את אם־בלע, ואנחנו יגענו בכל כחנו עד ישוב רוח בלע אליו. עוד מעט אכתוב לך אחרית המקרה הזה.

„אפרים אחי היקר!

עברה החרדה, סרה אימת־המות, אשר נפלה על בלע, אך קדחת נשארה בו. ואת נחבי אביו לא הודיעו על דבר המקרה הזה. ואני וטוביה עם מורנו באנו לבקר את בלע, אשר פקח עיניו לראותנו, ויאמר:

— מה טוב אתה, מורי, ומה טובים אתם, חברי, כי באתם לבקרני! ואתה, מורי היקר, סלח־נא לי, כי אמנם חטאתי לנער המסכן, אשר מנעתי ממנו עזרה, והוא לא שלם לי כגמולי: כי לולא החזיק בכנף בגדי בחמלתו עלי, כי

עתה צללתי במי־הברכה; או לו בושש האכר ויתמהמה רק רגעים אחדים, כי עתה אבדתי. ועתה יהיו דברי חכמינו הראשונים חרותים על לבבי: „אל תבוז לכל אדם, כי אין לך אדם שאין לו שעה".

ומורנו אמר לו:

— אשרי הנער, אשר ישמע כל לקח וכל מוסר וישימם על לבו, למען זָכרם תמיד לבלתי הכָּשל. ואתה לא הטית אזניך למשל האריה והעכבר ולִקחו הטוב לא צפנת בלבבך; אתה עזבת דברי־מוסר, והם כמעט עזבוך לעתות בצרה. ועתה זכָר־נא את המקרה הזה ושוב אל תורה, חכמה ומוסר, כי כשלת בעוונך. ואתה, אחי, ראה־נא, כי מכל מקרה יֵצא לֶקח טוב לאחיך אוהבך ומכבדך, חנניה".

ו.

„אפרים אחי היקר!

דבורה הכבודה וטוביה בנה, ואני עמהם, היינו קרואים אל משתה, אשר עשה אחד מעשירי העיר. שם ראיתי הליכות טוביה רֵעי בין נכבדי־עם. הליכותיו נעימות ודבריו חן ונחת; מדבר הוא מעט ושומע הרבה, ובדברו והנה כל איש מַטה אזניו לשמוע נעימות־אמרותיו. את הזקנים והגדולים ממנו הוא מכבד, את נערים כערכו[1]) הוא מוקיר ועל המָך[2]) מערכו לא יָרום לבו. על כן אהוב ונחמד הוא לכל איש.

---

[1]) כמוהו׳ זיינעסגלייכען׳ ему подобные.

[2]) השפל.

בשובנו מן העיר אל נאות־שדי רצה חנן לבקר במשכנותינו, ויֵשב הוא ואשתו הכבודה עם עדה בתם בעגלה אחת ואני ומורנו עם טוביה בעגלה אחרת, והעגלה הראשונה עברה לפנינו. ובהיותנו בדרך ראה טוביה והנה מִסְכֵּן עִוֵּר יושב תחת עץ. וישאל מאת מורנו לרדה מן העגלה ולשאול את הָעִוֵּר, מדוע הוא לבדו באין מנהל?

— רֵד, בני,—ענהו מורנו.

וטוביה מהר אל העור וישאלהו למנהלו. ויאמר לו העור:

— מנהלי עזבני פה, כי לא אספתי היום כסף דֵי שַׁלם לו.

— הוי אביר־לב![1]) — קרא טוביה באחזו ביד העור וישאלהו למשכנו. ויאמר העור:

— הנה הוא במקום הקרוב למשכנות חנן הנדיב.

ויושיבהו טוביה בעגלה, ויביאהו אל מקומו, ויתן לו כסף, ויצוהו לבקר במשכנות חנן יום־יום. ויברכהו העור בשם ה'. זה חברי וזה רֵעִי טוביה!—הודיעני נא, אחי, שלומכם, כי בשלומכם שלום לאחיך אוהבך, חנניה".

„אפרים אחי היקר!

לא להנם בא חנן אל משכנותינו, כי יום־הולדת היום לאשתו הכבודה. וטוביה השכים היום בבוקר ויתפלל לה' להאריך ימי הורתו[2]) ולהשביעה עונג ונחת. ואחרי כלותו להתפלל — והנה עדה דופקת דלת חדרנו ותקרא לנו ללכת

[1]) אכזרי. [2]) אמו.

עמה לקדם פני הורתה בברכה ביום הולדת לה.

באנו אל דבורה החדרה, והנה היא לבושה מחלצות יושבת ואוכלת ארוחת־בוקר עם אישה. ויגש אליה טוביה ויברכנה בחן־שפתיו ויַקרֵב לה צרור־פרחים, אשר לקח מחלקת־גנו. ותברך גם עדה את הורתה ותַקרב לה כיס נחמד, אשר רקמו ידיה. ויחַבקם חנן וינשק להם. ואחרי כן נגשתי גם אני בכבוד וחן ואברך את דבורה הכבודה. והיא חִלקה לנו מָנות,—ממתקים ומעדנים, אשר הכינה ליום הזה. ותתן לעדה בתה נְזָמים יקרים ולי ולטוביה נתנה ספרים יקרים. ולעת־ערב באו אלינו אנשים ונשים מן העיר לברך את דבורה הכבודה. ותצַו את משרתה לערוך שלחן בגן, וישימו עליו מעדנים, ממתקים ויין; והיום הזה היה לנו יום טוב, יום עונג ושמחה. ועוד ימי שמחה ועונג נכונים לנו, הלא הם ימי חג־השבועות, כי אותם יחוג הנן עמנו פה לשמחת לבבנו. ושלום לך, אחי, מאת אחיך אוהבך, ח נ נ י ה.

„אפרים אחי היקר!

מכתבך היקר נתן שמחה בלבי ובלב טוביה רעי, אשר שמח מאד על דבריך: „טובה תורה עם מלאכה, כי האחת נותנת חכמה ודעת בלבנו, והשניה מחַזקת כחנו".

— הבה! — קרא טוביה באחזו בידי: — מן היום הזה והלאָה תעבוד עמי עבודת־אדמה בחלקת־גני, וזאת תהיה מלאכתנו כל ימי שִׁבְתנו בנאות־שדַי.

— טובים דבריך,—עניתי.

וטוביה הוסיף לדבר:

— הן עת הפרחים עברה, והיתה ראשית־מלאכתנו בחלקת גני לזרוע בו יָרָק לכלכל בו נפשות־ביתנו כל ימי־הַקַּיִץ.

וטוביה צוה לעשות לנו בגדי־פשתים[1]) ללבשם בעת עבדנו את עבודת־האדמה, ובבוקר נשכים לפני צאת השמש, נתפלל ונצא אל הגן. יתדות־ברזל בידינו לעבוד עבודתנו לפני חום־היום, והיתה לנו העת ההיא לחפור את האדמה, לזרוע ולנטוע, לעקור נטוע, אשר לא הִכָּה שורש בארץ, או לשָׁרש קוצים העולים בין תלמינו להשחית הזרע הזרוע. הלא טוב לנו לזרוע ולשָׁרש, לעקור ולטעת, מלֶכת באפס מעשה כבלע. הלא עבודתנו מחזקת כחנו, ורעֵבים נבוא לאכול ארוחת־הבוקר, ואחרי־כן נחליף כח לשמוֹע בלמודים, אשר ילמדנו מורנו. אכן טובה תורה, אשר יש עמה מלאכה. ועל עצתך הטובה ישיב תודות לך אחיך אוהבך כנפשו, חנניה".

„אפרים אחי היקר!

חנן יָחוג חג־השבועות במשכנותינו אשר בנאות־שדי וטוביה רֵעי, בדעתו, כי אוהב אביו לפאר את משכנותיו בחג הזה בפאר חמדת־האביב, העירני טרם יעלה השַׁחר. השכמנו בעב טל[2]) לבוא אל חלקת הגן, ויאמר לי טוביה:

— זֵרענו טרם יצמח ועת לנו לעשות לחג לפאר משכנותינו בעצים רכים ובַעֲנָפים מלאי ציצים[3]) ופרחים

[1]) לײנען, лёнъ.

[2]) כשעוד הטל העבה מכסה את העצים. [3]) צמחים.

נותני ריח־ניחוח, כי אותם אוהב אבי לראות במשכנותיו בחג הזה.

באנו אל היער, ומשם כרתנו עצים וענפים מלאי ציצים ופרחים ונביאם הביתה בעלות השחר. והנה דבורה עם שתי שפחותיה עושות לביבות ומאכלי־חלב ליום מחר, יום־חגנו. בראותה את אשר הבאנו לפאר את החג, ותשמח ותאמר:

— התפללו, בנים, ונתתי מעדנים לנפשכם.

התפללנו תפלת השחר, ואחת השפחות קראה לנו לבוא אל הגן. שם מצאנו את חנן ואשתו הכבודה עם מורנו יושבים סביב לשלחן ערוך בצל עצים רעננים, ונחת־שלחנם [1] מלא מעדנים, מַאֲכָלֵי־חלב. וחנן השיב תודות לנו על אשר שקדנו לפאר את חגנו, לתת לו פאר וכבוד, עונג ושעשועים. השמש יָצא על הארץ ואורו זרח בעד העצים הרעננים, ואני ורעי אכלנו למעדנים. ראה־נא, אחי, כתבתי לך זאת למען תתענג נפשך על כל תענוגי אחיך אוהבך, חנניה".

„אפרים אחי הנחמד!

ירוחם עם אנשים אחדים באו הלום מן העיר, ובבית חנן רבה התכונה ליום מחר: משקה, מרקחות ומטעמים, מאכְלֵי־תַאֲוָה עשויים מחמאה וחלב. גם נחבי־רע העין ושני משרתיו באו הלום. ומורנו נסע העירה להביא ספר־תורה להביאו אל חדר־התפלה, לקרוא בו בשני ימי־החג, ואני וטוביה נפָאר היום את בית־התפלה והוד והדר נִתֵּן לו. ואת יתר דברי אחשוך למחרת ימי־החג.

[1]) כל המונח היורד עַל שלחנם.

„אחי היקר!

ימי־החג עברו בשמחה ושעשועים. ביום הראשון בבוקר אחר התפלה וחנן אסף את קרואיו אל הגן, ששם ערוך השלחן ועליו משקה, ממתקים, מטעמים, מעדנים וכל מאכל־תאוה[1]. חנן יָשב ראש, וקרואיו מימינו ומשמאלו סביב לשלחן הנכון בין העצים, כולו מחמדים, להרנין לב. הקרואים שאפו רוח צח, ואחרי אָכלֵנו קרא לנו נחבי לבקר במשכנותיו. אך מי יתאַוה למַטעמי רע־עין? — הלא פגול[2] הם! ואולם חנן לא רצה להתגרות באיש רע, וילך הוא וילכו אחריו הקרואים בלא חמדה. ואשת־נחבי שמה לפניהם בשר, והקרואים נגעו בצלי בקצה המזלג, וימָאנו לאכל ויותירו את כל אשר שמו לפניהם. הדבר הזה הכאיב לב נחבי והדאיב נפשו, בראותו, כי נמאס הוא בעיני הקרואים ומאכלו נבזה להם. על זאת חרק שן גם רגז בקרבו.

ז.

„אפרים אחי היקר!

שִׂמַחתני במכתבך והנני להודיעך דבר, אשר בו תשמח:

אתמול הלך טוביה עמי, ובלע השומר רגלינו הלך אחרינו, ונבוא אל חָרָש[3] חכם, אשר יָצא גם הוא מן העיר לשבת עם אשתו החולה בנאות־שדי. ולהם בן, נער כערכי, אשר למד תורה ודעת, ועתה הֵחל אביו ללמדו גם מעשה־

[1]) ערב ונחמד. [2]) גועל-נפש, אבשייא, отвращеніе.
[3]) שַׁקָּד, דרעכסלער, токарь.

חרשים, למען חַזֵּק את כחו ולמען ימצא גם מחיה במלאכתו. ובן־החרש הראנו את כל מעשי ידיו, כלי־חמדה שונים, כולם עשויים בחכמה ובתבונה, מעשֵׂה ידי־אָמָּן. ויקנא טוביה בתבונת הנער הזה ואקנא בו גם אני. ואחרי צאתנו מבית החרש אמרתי אל בלע:

— מה לך, כי הסבות את פניך מבן־החרש ותמָאֵן להביט אל מעשי־ידיו? הן ראה אֶראֶה, כי תבונות־כפיו[1] לא לרצון לך.

— לא כן אני, — ענה טוביה:—ולא אכחד ממך, חנניה רעי, דבר־אמת, כי אני אוהב את בן־החרש על מעשי־ידיו ועל תבונות־כפיו. מי יתן והייתי אָמָּן כמוהו! הרָאית את הכלוב אשר עשה? — הלא מעשה־ידי־אמן הוא!

עוד טוביה מדבר בכלוב, אשר עשה בן־החרש, והנה בן־האכר, אשר עבד בחלקת־גנו, נושא כלוב מלא עוף, והכלוב לא מעשי ידי חרש, כי אם מעשי ידי־אכר, וטוביה צוה לשאתו אליו הביתה.

בן־האכר הביא את כלוב־העוף אל משכנות חנן, ועדה בתו צהלה אל היצורים הנחמדים, ותאמר לנער:

— מה מחירם?

— אני אשלם מחירם, — ענה בלע.

— ואני, — ענה הנער, — אני לא אמכרם לך בכל מחיר! הלא אתה קנית ממני את הזמיר והוא מת ברעב

---

[1]) דברים נעשים בידיו בתבונה.

וצמא. לכן אמכרם לטוביה או לעדה אחותו; אז אבטח ולא אפחד ליצורים האלה.

— אני אֶקנֵם, — הוסיפת עדה: — אקנם ואשלחם לחפשי, כי מֶה חָטאו היצורים האלה, כי אסורים הם בכלא?

— השְׁקטי, אחותי, על אודותם, — ענה טוביה, — כי בעלי כנף, אשר נולדו בכלוב, לא יֵצאו ממנו גם אם תשלחים לחפשי. ומה טוב ומה נעים להם שבת בכלובם בהנתן להם מאכל ומשקה. כי שמחים הם בחֶלקָם ולא יקנאו בגורל בעלי־כנף, אשר יעופו בשדות וביְעָרים.

ועדה שמחה ותאמר:

— הניחותָ, אחי, את רוחי על־דבר גוֹרַל בעלי־הכנף.

— הלא תראי, אחותי, — ענה טוביה: — עוד אושיבם בִּנְוֵה־חמדה[1], בכלוב, אשר יתן לי בן־החרש במחיר.

זאת דבר טוביה וישלח את משרתו להביא לו את הכלוב הנחמד. ספרתי לך, אחי, זאת, למען תראה דרכי עדה בת נדיב, היודעת גם את נפש בעלי־כנף לחמול עליהם, ולמען תספר באזני אסתר אחותנו ובחרה בדרכיה.

הכלוב הובא, והנה הוא נפלא, בנוי כתבנית הֵיכל כליל[2], בהדרו, בו יָציע[3] עליון, יציע תיכון ויציע תחתון, ובכל יציע חדרים שונים, ועיני רואים לא תשבענה לראות תפארתם, כי כולם מחמדים. ובלע הָעלים עיניו ולא שת[4] לבו אל מלאכת בן־החרש ואל תבונת־כפיו, ויאמר אל טוביה:

---

[1]) מעון נחמד. [2]) שלם.
[3]) בעל קומות או דיוטות, שטאָקקווערק, этажъ. [4]) שם.

— ומה ראית, כי תרומם את בן־החרש להשפל כבודך?—הן לו תבונות־כפים, ולך כסף לשלם מחיר מעשה־ידיו. הנאוָה לבן חנן העשיר לקנא בבן־חרש?

— אל־נא תדבר בגאוה ובוז על חכמי־חרשים!—ענה רעי:—הלא עוד נערים אנחנו ועינינו ראו בכל זאת עשירים, אשר יָרדו ממצבם ומאומה אין בידם לכלכל נפשם לעתות־בצרה; לא כן גורל חכמי־חרשים, אשר על תבונות־כפיהם יחיו. השכחת את אשר לִמדנו מורנו, כי טובה תורה אשר עמה מלאכה? וכל תורה שאין עמה מלאכה לא תעמוד ובאחריתה היא מושכת עָון.

ראה־נא, אפרים, כי טוביה רֵעי שומר בלבבו כל לקח טוב. הלא הגדתי לך לא פעם אחת, כי לטוביה תשוקה גדולה אל כל מלאכת־מחשבת [1]) והכם־חרשים יהיה; וחנן אביו רואה זאת ונכון הוא לשלחו אל העיר הגדולה פאריז אשר בארץ־צרפת, ללמדו כל מלאכת־מחשבת. ושלום לך, לאמנו ולאחותנו מאת אחיך אוהבך, חנניה".

„אפרים אחי היקר!

מורנו נסע לביתו לראות את אשתו ובניו, ומקץ שני שבועות ישוב הלום: וחנן ואשתו נסעו אל עיר, ששָם שוק גדול. גם נחבי ואשתו נסעו שמה. לא נותרה עמנו כי אם אשה זקנה לשָרתנו, ולדאבון־לבנו חלתה האשה הזאת, וכל עבודת־הבית עתה על עדה בת חנן, והיא עודנה בת שתים־

[1]) אמנות, קונסט. Искусство.

עֶשרה שנה. היא מכלכלת עתה את כל דברי הבית. תכין לנו כל דבר ותבשל. והמעט ממנה העבודה הקשה הזאת, והיא עוד מכלכלת את האשה החולה ואיננה מתאוננת על עמלה. ובלע הולך עתה שובב בשרירות־לבו בלי הפֵּט אל כל ספר, כי אם ירוץ כל היום בשדות וביערים, כפרא־אדם, או ישַׂחק בכלב או בחתול, או יקשור חוט ברגל צפור, הצפור תעוף והוא ירוץ אחריה אל כל אשר תעוף. לשוא קראנו לו ללמוד את כל הדברים, אשר צִוָּנו מורנו להשלימם עד שובו הלום. הפרא הזה יְמָאן לשמע תוכחת־מוסר, באמרו לנו:

— הלא אתם רוצים להיות סופרים וחֶלקכם ספרים ודיו; לא זה חלקי בימי־חיי, כי סוחר אהיה. הלא אבי לא למד מאומה ובכל זאת עשיר הוא.

זה בלע ואלה הליכותיו. ועוד יכתב לך על אדותם אחיך אוהבך כנפשו, חנניה".

„אפרים, אחי היקר!

היום ישבתי עם טוביה רעי לערוך מכתבים, אני—אליך וטוביה—אל הוריו,—והנה בלע הפרוע בא עם כלבו הגדול, ובראותו את עדה סועדת את האשה החולה להשקותה משקה־מרפא, אמר אליה:

— הֲנָאוה היא לבת חנן לשרת את שפחתה?

— אך אכזרי ידבר כאלה,—ענתה עדה,—ולבת חנן לא נאוה להיות אכזריה! הלא בחלותי סעדה אותי האשה

הזאת ותהי נִצמָדָה לי לכלכל מחלתי, ולי עתה לשלם גמולה.

ובראות בלע, כי דבריו אינם נשמעים וכי אני וטוביה שוקדים על מעשינו, אשר היו לו לחרפת־לב, ויחשוב מחשבות להפריענו ממעשינו,—והנה הוא מסית את כלבו הגדול בחָתול אשר בחדרנו, וכאשר רדף הכלב את החתול הפיל את השלחן לארץ, והדיו נשפך על מכתבינו.

— הוי שטן המַשחית!—קראתי:—אוי לנער, אשר יתרועע אתך!

וטוביה רֵעי שחק ולא דבר מאומה. ובלע יצא ממנו ואפו חרה בנו [1]. אך טוביה יעתיר [2] אל אביו להפרידנו מפרא־האדם הזה, כי חרפה היא לנו, וקויתי, כי מַלא ימלא חנן משאלות־בנו. כי אמנם רב לו לנסות אותנו, כי כל ימי היות בלע נצמד לנו לא למדנו מדרכיו כי אם למאוס אותם. ועוד יוסיף לכתוב לך אחיך אוהבך, חנ נ י ה.״

ח.

ויוסף שמואל המורה לדבר אל תלמידיו ויאמר:

— מי ימלל כל גדולת חנן, יביע כל תהלתו! ולו קראתם מכתבי חנניה, כי עתה לא תדעו רק שמץ [3] דבר מכל חסדי חנן, צדקותיו, ונדיבותיו, אשר ראו עיני בשלש השנים, אשר ישבתי בצל קורתו. על־כן אמונתו היתה רבה סביביו

[1]) כעס עלינו. [2]) ירבה בקשות ותחנונים.
[3]) משהו, מעט, עשוואס, кое-что.

וקרובים ורחוקים שלחו אליו ערבתם [1]) ויפקידו רכושם בידו, ואוצרותיו היו מלאים כל יקר. ויהי חנן איש־הבינים [2]) בין מוכרים וקונים, וכל מעשהו היה באמונה, ורכוש־זרים היה יקר בעיניו מרכושו. ועל־פי עצתי שלח חנן את בלע מביתו, כי השחית דרכו. ולמן היום, אשר נפרד מחבריו הטובים, בחר לו בנים משחיתים וילך בעצתם, ומרעה אל רעה יָצא, עד כי שלח ידו בהון אביו, ויגנוב ממנו כסף, ויתן את הכסף בכל אשר תתאוה נפשו, כי לתאוה [3]) יבקש נפרד [4]). ונחבי אביו לא שם אליו לבו ולא התבונן, כי בגלל בנו ביתו הולך ונהרס, כי אם חשב בלבבו, כי ביתו נהרס בגלל בית־חנן איש־חרמו ההולך וגדול, וקנאת ביתו אכלתהו. לשוא נסה נחבי להוציא על חנן שם רע, כי שולח הוא ידו ברכוש־זרים, כי צדקת חנן יצאה תמיד לאור, ונחבי חרק שן בראותו, כי כל עצה רעה על חנן לא תצלח.

וְחָנָן הולך ומצליח, כי היה תמים בכל דרכיו, והסיר ממנו עקשות־פה ולזות־שפתים [5]). ובחשבו לשלח את טוביה בנו אל מחוז־חפצו [6]) צרפתה ללמדו שם חכמות, העניק לי כסף ומתנות בהיותי נכון לשוב לביתי. בעת ההיא יָצא פרעוש הגנב מבית־כלאו, ויבא אל בית נחבי, וישחרהו

[1] (סחורתם. [2]) מִתַּוֵךְ, פערמיטטלער, маклеръ.

[3]) למלא תאותו.

[4]) עקשן, אייגענזיננינ, своенравный.

[5]) לשון-הרע, נאַכרערע, злословіе.

[6]) מקום-מטרתו.

לְעָזרו, ונחבי לֹא מָנע מחפצו ויספחהו אל אנשי־מעשהוּ, ויהי גם לאיש־עצתו. ויהי הדבר הזה לפלא בעיני יושבי־העיר, ורבים הללו את נחבי באמרם: כי בתמכו את פרעוש קרובו הסיר חרפה מביתו. כי רק למלא נפשו הרעבה גנב פרעוש, ועתה, אם כל מחסורו על נחבי, ילך בדרך תמים. גם נחבי שנה לטוב דרכיו ויבקש שלום, ויאמר אל חנן:

— ראה ראיתי, כי ה' עמך בכל אשר אתה עושה, ולא אקְנא עוד באָשרך, כי אם אשהרך לתת לי את בריתך שלום ולהיות גם לי לאיש־הבינים. הלא ידעת, כי פשתים, עורות וחֵלב הם משלח־ידי, והפקדתי תמיד ערֻבתי לאוצרך לשלחה אל מחוז־חפצי. ואתה זה חסדך עמדי לתת לי מחיר החפצים המָפקדים [1] עמך, למען תשיג ידי תמיד לקנות חדשים תחתם, ומשלח־ידי יביא לך תמיד פרי.

— הנני נותן לך את בריתי שלום,— ענהו חנן.

ואלי אמר:

— הראית, כי נכנע נחבי מפני? ואני נכון למלא משאלותיו בכל עת.

וזה מכתב חנניה לי אחרי הפָרדו ממני.

„מורי החכם!

ראשית־דברי אליך להודיעך, כי שלח חנן את טוביה בנו צרפתה ללמדו שם מלאכת־מחשבת, ועל־ידי שלח כסף לאפרים אחי, כסף די כונן משלח־יד בעיר קטנה, לכלכל

[1]) הנתונים לפקדון.

את נפשות בית־אמי. ואלי ואל טוביה בנו דבר חנן לפני הפרדנו כדברים האלה:

— „אני גדלתיכם בתורה וחכמה, והיו שתי אלה ערוכות ושמורות בלבבכם תמיד, כברית־עולם, אשר תהיה בינותיכם. הן ארץ־מרחקים תפריד אתכם וברית־ילדותכם תהפרכם, ולשון עברית, ראשית־למודיכם, תהיה לכם אות־הברית. דרשו הכמות ודעת בלשונות עם ועם ועשו בהן חיל, כתבו לכל איש כלשונו, אך את מכתביכם אתם תכתבו עברית, כי היא תזכירכם ימי־ילדותכם הנעימים, בשבתכם כאחים יחד בצל־קורתי. הן רבים הם עתה שוטני העבריה המכחשים בה, אשר יחללוה, יַנבלוה וישקצוה, ואתם אל תכחשו בה, כי היא שארית מחמדי־אבותינו, ואת כבודם אל תחללו. אות־ברית תהיה העבריה לכם, למען תהיה גם תפארתה על דרככם. וה׳ יברך אתכם וינהלכם אל מחוז חפצכם.

ואתה, מורי, הודיעני מקום־שבתך, כי דרש ידרשך תמיד תלמידך אוהבך ומכבדך, חנניה״.

„שמואל ידידי!

קום קרא את דברי ירוחם רעך ובכה תבכה עמי. ידעתי, כי מכתבי זה ירגיז לבבך וידכא נפשך. ואולם אשריך, ידידי, כי עיני ראו חזון נורא ועיניך לא תראינה רק [1]) מלין כתובות. זה לי ארבע שנים בבית חנן הנדיב, בו מצאתי מחיה לביתי, גם אותך ידידי הביאותי בצל־קורתו ותשבע עונג שלש שנים, ואשר לא פללנו ראינו. אוי לי, כי ראיתי אהריתו! כי

[1]) כי אם. אלא.

חורש־בליעל[1]) חשב על בית־חנן מחשבה, כלה רעתו, ובית־נדיבים היה לכליון! לא שוא פחדתי תמיד מקנאת־נחבי הבוערת כאש. הזהרתי ממנו את חנן, אמרתי לו: אל תחמול על אכזרי, ואם יחנן את קולו אל תאמין בו, כי קולו כנחש הולך,—ומגורתי[2]) באה. בית־נדיבים היה לכליון. ואם כשל עוזר ונפל עזור. ראה־נא, כי לבבי עמוס ומלא יגון ואינני יכול לכלכל דברי כפעם בפעם, על־כן בושש[3]) אני; ואתה, ידידי, אל תהיה נמהר לדעת, כי הדעת הזאת לא תתן מעדנים[4]) לנפשך.

אני העידותי בחנן, הזהרתיו מנחבי לאמר: למה תעשה עמו טוב וחסד והוא דורש רעתך, כי רע־עין[5]) הוא? הלא פיו יאשרך[6]) וכעס בלבבו! וחנן שחק עלי[7]) ויאמר:

— לא פללתי, ירוחם, לשמוע אולת כזאת מפיך. הלא אם נחבי הוא רע־עין, עליו אקרא: „רשע יראה וכעס, שניו יחרוק ונמס". יראה, כי רב חילי, וירבה עצבונו, יראה, כי רק אמונה תרומם גבר ועולה תשפילהו. ידעתי, כי ברכת ה' אותי היא תכעיסהו, בראותו כי אני עולה מעלה והוא יורד מטה.

כן נדברנו בלילה אני וחנן ונלך לתת מנוח לנפשנו. אני ישנתי בחדר־טוביה — וקול־פחדים העירני, קול צועק מר:

— קומו, ישנים, וחושו לעזרה!

---

[1]) נוכל, מחבל תחבולות רעות, ראנקעשמיער, козноджй.

[2]) מה שפחדתי ממנו. [3]) מתעכב בכתיבתו. [4]) עונג.

[5]) מקנא, מיסגאנגער, завистливый.

[6]) יברכך. [7]) לי.

רעדה אחזתני. פקחתי עיני לראות מה זאת. ומה נבהלה נפשי בראותי אור־אֵש בעד החלון המכֻסה! רצתי אל חדר־חנן, והנה הוא אוחז בדבורה אשתו בידו האחת ובעדה בתו בשניה להוציאן מן הבית, ושתיהן מתעלפות מאימת־מות, אשר נפלה עליהן. והנן קורא לי בקול פרוע:[1])

— חושה, ידידי, להציל נפשות!

לקחתי את עדה על זרועותי, וחנן מחזיק בידי אשתו להוציאה מן הבית. ואני עצרתיו מעט ואסגור לפניו את הכסף הנמצא באחד החדרים, ושומר נאמן הפקדתי לבית ואצא החוצה, אחרי תִתִּי את עדה על־ידי אַחד השכֵנים.

יצאתי החוצה,—והנה הלהבה אוכלת בארבע פנות האוצר המלא כל טוב: שמן, חֵלב ופשתים וכל דבר יקר. לקול ההמולה הגדולה נאספו אנשי־העיר לכבות את האש, — וכל עמלם עליה לא יצליח. וחנן, אחרי הביאו את אשתו ואת בתו בעזרת שכניו אל מקום בוטח, שב אל החזון הנורא, והוא פרוע, נבוך ונדהם, סופק כפיו וקורא:

— חושו, אחים והצילו רכוש־זרים אשר באוצרי!

ואני אחזתי ביד חנן, הביאותיו אל הבית ואקח שקי־עור, ובם שמתי כל הכסף הנמצא בבית. הנחתי כל יקר בעגלות, מהרתי להביאם אל קצה־העיר, ועליהם הפקדתי שומרים נאמנים. ולשון־אש עוד לוחכת את הבתים מסביב, ופיח ורשפי־אש ואודים עשנים נשואים על הבתים הקרובים. וחנן התאושש ויקפוץ על הגג ויעורר אנשים רבים לעזרו. ויהי

[1]) מבוהל ומשונה.

הוא מפיל הקורה — והלהבה לְהטה בבגדיו. ואני אחזתי בו עד הביאי אותו אל מקום בוטח, ששם אשתו ובתו. וחנן אמר לי:

— בעת־צרה יוָדע האוהב. צדיק אתה, ידידי, כי בעת שלום הזהרתני מנחבי, השטן המשחית, ואני לא נזהרתי ממנו, ומידו לי הצרה הזאת. צדיק ה׳ על כל הבא עלי!

את אוצר־החמדה אשר לחנן אכלה האש עד היסוד בו. והנה רוח עזה נושבת. האש התאזרה עז, החליפה כח ותתגבר כגבור־מלחמה. והנה היא קופצת ובוערת בבתים, אשר בחרה לה, ועל בתים אחרים תפסח; לפידים כברקים ורשָפים [1]) כשרפים *) מעופפים על בית־חנן. והנה האש אוחזת בארבע פִנותיו. עליו רבים ספקו כף ויענו ויאמרו: איה בית־נדיב, בית בנוי על חסד וצדקה, אשר אמרנו: על נדיבות יקום ובצלו יחיו כל דכאי־רוח וכל יגיעי־כח? איה נוֵה־צדק, תקות־אביונים, מנוחת־עמלים, שמש־צדקה, אור לישרים, מגן ליתומים ומקור־חיים לאלמנות אומללות?!—כן ספדו על הבית הזה משפחות־משפחות.

והאש הפכה כל פאר לאפר, ועמל שנים רבות כָלה בעשן. אך השיב ה׳ גמול־נחבי, ואש אכלה גם את נוהו. ממנו יצאה ואליו שבה להשחית ולחבל כל אשר לו. אך מי לא יבדיל בין צרת חנן לצרת נחבי. לב חנן ינוח, כי לא ימצא עָון לו, ותקותו לא אבדה, כי כל אוהביו יחמלו

[1]) ניצוצות, פונקען, искры.
*) פליעגענדע דראכען (הערת מאסף).

עליו וישעו קרוב. אך נחבי הביא רעה על נפשו, לבבו יחרד, ירגז וידאג מחטאתו, ותקותו אבדה, כי מי יחמול על רשע?"

ט.

(מכתב־טוביה).

„הורי היקרים!

קויתי לשלום מרחוק — והנה מר לי מר! ואולם טוב עשה ירוחם הסוכן בבשורתו על־דבר התבערה. כי מדוע לא אשא גם אני מכאוביכם, ולמה תסתירו עמל מעיני?—הבשורה הרעה הזאת הציתה אש בעצמותי. נפעמתי, נדהמתי, ספקתי כפי ואתגודד [1]). ובהתבונני, כי מיד נחבי הרשע הרעה הזאת לכם, טרפתי נפשי באפי[2])! וכרגע השיבותי אל לבי*): כי נחבי, זה מלאך רע, בִּצע [3]) מעשהו הרע בדבר־ה'. זאת חשבתי ולא קצפתי עוד, כי אם בכיתי. חִליתי את פני ה' להשיב לכם את הימים הטובים ולהרחיב את גבולכם; אכֵן טוב ה' למעוז[4]) ביום־צרה ויודע הוא נפש כל איש מצוק[5]) וישעו קרוב לנו כאשר רחוקה כל תקוה ממנו [6]). ואתם, הורַי היקרים, אל תאמרו נואש. אני אספר לכם מקרה אחד, אשר ראשיתו אות לטובה, כי עוד לא אבדה תקותנו; ואם האיר ה' פניו אלי בעת־צרה, באורו תראו גם אתם אורחדש:

אני יושב על מושבי בגן תחת עץ וקורא את מכתבכם בדמעות, והנה לפנַי בחור אחד נחמד למראה, אשר ראיתיו

[1]) לבי סער בקרבי. [2]) צערתי את עצמי בחמתי.
*) איבערלעגט (הערת מאסו). [3]) גמר.
[4]) בתור מעוז ומחסה. [5]) מדוכא. [6]) מאתנו.

פעמַים ואשר ידעתי, כי שומע הוא בלמודים ולומד משפטי עם ועם [1]). הבחור הזה הוא מארץ אוסטריה ושמו דניאל בן עמינדב. הלא ידעתם, הורי, אם לא שמעתם את עמינדב העשיר, אשר ראשיתו היתה מצער, כי היה כאַחד הסוחרים, אשר לא נודעו בשמם, ובעשר שנים עשה חיל במשלח־ידו והונו עולה כיום עד אלף־אלפים [2]) שקל כסף. דניאל זה סר אלי ויאמר:

— הלא שמך טוביה ולומד אתה פה חכמת־חרשים[3]) וכל מלאכת־מחשבת. ואני ראיתיך פעמַים שמח וטוב־לב, ומה לך עתה כי תבכה?

ואני הראיתיו את מכתבכם, ויקראהו ויאמר:

— את משכנות הוריך אכלה אש, ותהי זאת נחמתך, כי עודם חיים. גם הצילו מעט מן הכסף הנמצא בביתם.

— את הכסף ההוא, — עניתי, — הלא ישיב אבי לאנשים, אשר הפקידו רכושם בידו ואש אכלתהו.

— קום, ידידי, — ענה דניאל בהחזיקו ידו בי: — קום ולֵך עמי אל מעוני, ושם אדבר דברַי עמך.

ואני קמתי ואתעודד ואלך אחרי דניאל.

באתי אל מעונו הנחמד, ויושיבני דניאל ויאחז בידי ויאמר:

— כמקרה־הוריך קרה גם את הורי לפני עשר שנים, כי אש אכלה את משכנותיהם ואת חנותם, ולספּות[4]) מכאוב

---

[1]) יוריספרודנציה. [2]) מיליון.
[3]) אמנים. [4]) ולהוסיף.

על מכאובינו שמו שכנינו הרעים עלילה על אבי לאמר: עמינדב ראה, כי רבים נושיו, על כן הריק את חנותו ויצת אש במשכנותיו, וכל יקר צפן לנפשו. וצרה כפולה היתה לנו, כי היה רכושנו לשַׁסָּה וכבודנו לחרפה. ולמה אכחד ממך? אנחנו נשאנו חרפת־רעב. ואבי נסע אל העיר הגדולה, עיר רוכלת־העמים[1]) ליפסיה, כי קוה אבי למצוא שם יֶשַׁע. ותחת ישע שמו עליו נושיו עלילות בְּרֶשַׁע, באמרם: הלא יושבי־עירך הגידו, כי צפנת לנפשך הון־זרים ותצת אש במשכנותיך. ויציקו לו נושיו מאד, ויביאוהו אל בית־כלא, ויאכילוהו לחם צר, ואמי תפרה בגדים לנשים אחרות בשכר, לכלכל נפשות־צאצאיה[2]). אני הייתי אז בן עשר שנים, רחל אחותי בת שבע שנים ופרץ אחי בן שלש שנים; הנה תמונותיהם עם תמונות־הורי תלויות על הקיר, ופניהם מאירים מרוב טובה. לא כן היה לפני עשר שנים!

ואבי אכל לחם צר בבית־כלאו, וזכרון אשתו וצאצאיה העטופים ברעב דִּכָּא לעפר נפשו. כן התענה אבי שנה תמימה, עד אשר שלח לו ה' את המלאך הגואל, אשר שלם על־יד השופטים אלף שקל כסף לפדות את אבי מיד נושיו. ויתנו לו השופטים תעודה, והוא נודע להם בשם „סטט", ואחרי עשותו את החסד הגדול הזה חמק[3]) עבר. לשוא בקשו אבי—הוא לא מצָאו. ומן העת ההיא החל אבי לעשות חיל בכל משלח־ידו ורכושו פרץ מאד, ועתה הוא נטנה את

[1]) סוחרת עם עמים שונים.

[2]) ילדיה. [3]) נעלם.

גדולי העשירים אשר בארצנו, ונכון הוא לתת שלשת אלפים שקל כסף לאיש, אשר ימצא את איש־חסדו הנעלם, הנודע בשמו „סטט". מי יתן יֵדע אבי איה מקום־כבודו וימצאהו, כי עתה יכבדהו כמלאך הגואל אותו. ומכל אלה הלא תראה, ידידי, כי לא יתן ה' מוט[1]) לצדיק. לכן אל תדאג לאביך, כי יש תקוה לאחריתו. הודיעהו, כי מצאת חן בעינַי, ואני בחרתיך לחבר לי, וישבת במעוני וכל מחסורך עלי. בעוד שלשה ירחים אקחך עמי בנסעי אל ארצי לראות את הורי ואת אחותי ואחי, ויחדו נשוב הלום.

כן דבר עמי דניאל הנחמד וינחמני מעצבוני. יתן ה' והיה לכם שלום בנכם הדואג לכם, טוביה".

(מכתב חנן)

„בני יחידי ומחמדי!

מכתבך הנחמד והנעים נתן שמחה בלבנו, ואני ראיתי כי אצבע אלהים הוא, ורצונו הביאך אל בן־נדיב ויתן חִנְּךָ בעיניו. אכן אל גמולות ה' ומה נפלאים דרכיו: אני אספתי את חנניה אל ביתי, בחרתי בו להיות חבר לך, ובן־עמינדב בחר בך. הן זאת ראשית דרכי־אל, ועוד תראה נפלאות, אשר לא פללת. חכה, בני, לחסדי ה', כי לא כלו רחמיו. כן דברת, בני: כי החל ה' להאיר פניו אלינו ובאורו נראה אור חדש. ועוד תשתומם בני וקראת: מה גדלו מעשיך, ה', מאד נפלאים דרכיך!

---

[1]) כשלון ומפלה.

וכאשר ישלם ה׳ לעושי־טוב כצדקתם, כן לא יאחר לשלם לעושי־רעה כרשעתם. כי נגלה עון נחבי, כי הוא המבעיר את התבערה. גם חביות מלאות־חול הפקיד באוצרי, ויקח מידי כסף מחירם לקנות חֵלב חדש, ואת החדש שָׂם באוצרותיו וגם בו בערה האש. נחבי נתפש כמבעיר תבערה, ובלע בנו נתפש כגנב, כי הוא ופרעוש קרובו גנבו כלי־כסף בעת־המבוכה. וכולם ישאו עונם ויָסרו. כן יאיר ה׳ פניו לבית אביך אוהבך. חנן״.

„אבי, כבודי והודי!

באו ימי־המנוחה ודניאל לקח תעודה מאת השר הפקיד[1] לשוב לביתו. וכן עשיתי אני, כי דניאל לוקח אותי עמו ברצון־אביו, אשר מכתבו בא אליו היום. בו יספר לו, כי בא איש אחד, אשר יתאמר לאיש־חסדו הנעלם, לאמר:

— זה לי עשר שנים, אשר עלה בגורלי כסף חמשה אלפים שקל, ובשמעי צרתך ומחסור־ביתך הרימותי מהם אלף שקל ואתנם על יד השופטים, אשר נודעתי להם בשם „סטט״; כי ברצותי להסתיר צדקתי כסיתי שמי אלימלך. ועתה כי אכף עלי[2] מחסורי, גליתי את שמי ואת מעשה־צדקתי. אך לדאבון־לבבי אינני יכול להוכיח כל זאת, כי עכברים אכלו את תעודתי.

— והעכברים ההם,—ענה עמינדב בשחוק,—הם אכלו אמונתי, ולבבי ימאן להאמין בדברים רֵיקים.

[1] בעאמטער, ЧИНОВНИКЪ.
[2] הציק לי.

ורחל במכתבה אל דניאל אחיה נשאה משל על השועל הערום והעכברים. המכתב ההוא מלא מהתלות ומדי קראנו בו נמלא שחוק־פינו; וגם בהביטו אל תמונת רחל אחותו על הקיר יזכור מהתלותיה וישחק. ומדי דברה באלימלך השועל הערום תספר הליכותיו הזרות, כי עוצם הוא עיניו מראות בנשים, ופרץ אחיה הקטן יהתל בו. ובכל זאת לא ימנע עמינדב ממנו טוב, כי הושיבו בחדר בודד בחצרו, והשועל הערום אוכל למעדנים.

אך רב לי לדבר בערומים. מחכה אני בכליון־עינים לראות את עמינדב הנכבד ואת כל נפשות־ביתו אחרי ראותי את תמונותיהן על קיר־חדרנו. ומבית־עמינדב יגיעו אליך דברי בנך, המכבדך מכל יקר והמתפלל לה' לחדש ימינו הטובים, טוביה".

„הורי היקרים!

הנני בבירת אוסטריה ובבית עמינדב. ומי ימלל את כל הכבוד והגדולה, אשר ראיתי בבית הזה! אך אגיד לך הדברים מראשית עד אחרית: בית־עמינדב יָצאו לקראתנו אל מחוץ לעיר, ויציגני דניאל לפני עמינדב ואשתו ולפני רחל אחותו, ויאירו אלי פניהם, ויקבלוני בכבוד ובשמחת־לבב, ויחדו באנו העירה. יום־בואנו היה כיום־חג. ובשלשת הימים הראשונים, אשר אני יושב בבית־עמינדב, הסכנתי עם כל נפשות־ביתו וגם עם השרים הגדולים, הבאים לבַקר בהיכלו. אלימלך השועל הערום לקח נְדבות־כסף מיד עמינדב וישב לביתו.

ועמינדב בעת מנוחתו ישיחני על דבר בית־חֲרֹשֶׁת [1], אשר הוא אומר לכונן, ונכון הוא לקחת אותי לפקיד על הבית ההוא אחרי השלימי חֻקי בלמודים ושכרי יהיה הרבה מאד, דַי סְמוך אתכם, הורי היקרים, בעת־מחסור. רחל בת עמינדב תשימני לטופת לפרץ אחיה הקטן, השובב מעט בהליכותיו כנער, אשר לא ראה כִי אם עונג ונחת והון ועושֶר בבית אביו; על־כן ראיתי פני פרץ והנה אינם אלי ככל נפשות בית־אביו. אך יגדל וישנה לטוב טעמו. הגדתי לכם, הורי היקרים, את כל דרכַי ואת תקותי, והיתה זאת לכם לנחת ולשלום מאת בנכם האוהבכם, טוביה".

תם ספר־הַזִּכָּרון לבית־חנן, אשר כתבתי
אני שמואל המורה.

י.

(מכתב־חנן זה לא בא בספר־הזכרון לשמואל המורה,
כי סוד צפון הוא בין חנן ובנו).

„טוביה בני יקירי!

הן ראשית דרכי־אל ראיתי בגמול נחבי הרשע ובחסד, אשר הוא נוטה לי. כי נתנני לחן, לחסד ולרחמים בעיני אוהבַי הקרובים והרחוקים, אשר יעצו לקומם הריסות־ביתי ולכונן משלח־ידי. ומה נפלאים מעשי־ה', אשר הוא עושה עמך, בהביאו אותך אל בית־עמינדב! אצבע־אלהים ראיתי

[1]) פאַבריקה.

במקרה הזה. דע לך, בני, סוד צפון בלבבי עד היום; עתה אגַלהו־לך וצפנתו גם אתה בלבבך. דע לך, כי אלימלך הוא שועל ערום, כאשר קראה לו רחל בת עמינדב, כי בא במרמה להונות את עמינדב. כי לא הוא פדה את עמינדב, כי אם אני אביך. ובשם „סטמ" נודעתי לשופטים, והם אותיות חנן בא"ת ב"ש [1]), והשופטים נתנו לי תעודה; ואיש צדיק, המורה צדק לעדתו [2]), כתב ידו לתעודה, אך המורה ההוא מת והתעודה נשרפה בליל החרדה והמבוכה. לכן, בני, הַסתר סודי. כי, אם לא כמקרה־העכברים המקרה הנורא הזה?— ולא נהיה לשחוק ולמשל. מה תאמר לדבר הזה?—ואני משיב תודה לה', אשר העיר אז חמלה בלבבי לעשות מעשה־צדקה בסתר, וזאת הדעת לנפשי תנעם, כי זרעתי לצדקה על אדמה פוריה, אשר תצמיח רב־טוב לאדם רב. התעודה נשרפה ומורה־הצדק מת, אך חַי ה'; ומה נפלאים דרכיו בהביאו אותך אל בית עמינדב! וקויתי, כי עוד אחר כבוד [3]) יקחך לטוב לך כל הימים ולשמחת אביך אוהבך, חנן".

„אבי הנעלה!

לא אשתומם על מעשה־הצדקה אשר עשית, כי צדקות צפונות כהנה [4]) רבות עמך. אך על זה אשתומם: על הִגָלות

---

[1]) כתב-סתר, שמחליף את האות הראשונה באלפביתא העברית באות האחרונה, ואת האות השניה — באות שלפני האחרונה, וכן הלאה.

[2]) חרב.

[3]) למקום מכובד או למשרה כבודה. [4]) כהן, כמוה.

לי המקרה הזה בעתו. ועתה, אבי וכבודי, תן לי פתחון־פה להגיד צדקתך, ונפתח לי פתח־תקוה להיות גבר צולח. ודע לך, אבי, כי סודך זה כאש עצורה בלבבי. פתַח־נא שפתי— ופי יגיד צדקתך לחן ולכבוד לבנך אוהבך ומכבדך, טוביה".

„טוביה, בני יקירי!

הלא למדתיך תמיד לאמר: אמת קנֵה ואל תמכור! אתה חפץ למכור מעשה־צדקתי במחיר לחללה. לא זה דרכי, בני. דע לך, כי אין רגלים לשקר, ושפת־אמת לעולם תעמוד. הן אמת מארץ תצמח. חכה נא מעט, והיא תורה דרכה, וחן וכבוד תתן לך. הלא למען נסותך גליתי לך סודי, לדעת, התוכל לשָמרו ולצָפְנו עמך אם לאֹ. עוד הפעם אגיד לך: אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף, ופריָם לך חן וכבוד, לשמחת לב אביך המלמדך[1]) בדרך־טובים, חנן".

סוף־דבר.

חנן היה שָשֹ לעשות צדקות בסתר, וה' גִלה צדקתו וענותו. כי מעשה־הצדקה, אשר עשה לעמינדב, נמצא כתוב בספר־זכרון למורה־הצדק לעדתו, ומספר־הזכרון ההוא נודע הדבר לעמינדב, מי הוא איש־חסדו. ויחשוב עמינדב לכבוד לביתו להתחתן בחנן, ויתן את רחל בתו לטוביה בנו, וחנן

[1]) מרגילך ללכת.

נתן את בתו לחנניה. וה׳ ברך את שני הבתים האלה, ויחילו[1]) דרכיהם מאד וכל אשר עשו הצליח בידם, ומברכתם התברכו רבים. ובית־נחבי רשו ורעבו, וחנן האכיל את שונאיו לחם.

[1]) ויעשו חיל.

הוצאת ומוכר-ספרים **השלח** נוסדה בירושלים ע"י חיים קצנלסון:

נמצאים למכירה:

I. מספרי הירחון „השלח":

א) חוברת משולשת ד—ו של „השלח" כרך ל"ב, שנת 1917, המחיר 6 שילינג.
ב) השלח, כרך ל"ג, שנת 1917, המחיר 20 שיל.
ג) „ „ ל"ד „ 1918, „ „ „
ד) „ „ ל"ה „ „ „ „ „
ה) „ „ ל"ו „ 1919 „ 10 „
ו) חוברת „השלח" מוקדשת כולה ל„אחד-העם" משנת 1914, המחיר 4 שיל.
ז) חוברת „השלח" מוקדשת כולה ל„מנדלי" משנת 1918, המחיר 4 שיל.
ח) חוברת השלח מוק. כולה „לטשרניחובסקי" משנת 1918, המחיר 4 שיל.
ט) חוברת-המאתים של „השלח", המחיר 4 שיל.

II. הוצאת „תורגמן":

י) אספרטקוס מאת רפאל ג'בניולי, תרגם מאטלקית זאב ז'בוטינסקי, המחיר 5 שיל.

III. הוצאת הועד לישוב א"י באודיסה:

יא) כתבים לתולדות חבת ציון (מהארכיון של פינסקר, לוונדה, גורדון, לילנבלום ואחרים. הוצאה מהודרת, 27 גליונות), ערוך ע"י א. דרויאנוב. המחיר 20 שילינג.
יב) תולדות חבת ציון, מאת ש. ל. ציטרון, 24 גליונות, המחיר 20 שילינג.

IV. מספרי ד"ר י. קלוזנר:

יג) היסטוריה ישראלית. המחיר 10 שילינג.
יד) תורת-המדות הקדומה בישראל. המחיר 4 שיל.
טו) מלות-הדבור. פרטי מלים חדשות, מעברית לרוסית ואשכנזית ולהפך. מחיר כל אחת 2 שילינג.

V. הוצאת „הגנה" באודיסה:

טז) „הגנה". חוברות לעניני גן-הילדים העברי להלכה ולמעשה. ערוך ע"י יחיאל היילפרין בהשתתפותו של י. פיכמן. שבע חוברות. מחיר כל אחת 2 שילינג.

VI. הוצאת השלח:

יז) אברהם מאפו. בית-חנן. ספור לבני-הנעורים ב
מבוא והערות מאת ד"ר י. קלוזנר. ספור זה, שהיה חבוש וטמון
תרגילים ונטיות של פעלים, נעשה בפעם הראשונה קנין הקהל ה
ועל ידי באור המלות והמליצות הקשות ותרגומן לרוסית וגרמנית
ראוי לקריאה לבני-הנעורים מן הגיל היותר רך. המחיר 2½ שילינג

VII. הוצאת א. גוטמן (ש. בן-ציון):

"בֶּן־עַמִּי"

ספרי מקרא וחנוך לביה"ס העברי.

(בהדרגה, מן השנה השניה של למוד ולהלן).

עד עתה יצאו ונמצאים למכירה ספרים אלו:

ספר ראשון: מִקָּרוֹב וּמִסָּבִיב (מהדורה שלישית). מחירו 10 ג
ספר שני: בַּמִּשְׁעוֹל (מהדורה שלישית). מחירו 12 ג
ספר שלישי: בְּאָרְחוֹת הַחַיִּים (מהדורה שלישית). מחירו 17 ג
ספר רביעי: בְּדֶרֶךְ עוֹלָם א. (מחזור ראשון). מחירו 20 ג
ספר חמישי: בְּדֶרֶךְ עוֹלָם ב. (מחזור שני). — מוכן לדפוס.

כִּתְבֵי שׁ. בֶּן־צִיּוֹן

ערוכים ומוגהים מחדש ע"י המחבר. ע"ע יצאו:

כרך ראשון בשני ספרים: א) בדור יורד, ב) נפש רצוצה. מחירו 35 ג
כרך שני " " : ג) בדור עובר, ד) מתוך ההפכה " 35

נמסרו לדפוס:

I. הוצאת "השלח".

א) ד"ר י. קלוזנר. תולדות הספרות העברית הח
(תקמ"ד — תרע"ח).

ספר הלמוד העברי הראשון בתולדות הספרות העברית מימי
המאספים ועד היום הזה. נועד לתלמידים, למורים, ללומדים מע
ולסתם קוראים.

הספר מחזיק מאה עמודים. מחירו 6½ שילינגים.

ב) ספר-פינסקר. אבטואמנציפציה. מתורגם מחדש
"אחד-העם". בצירוף שני מאמרים על פינסקר
מחברתו מאת המתרגם "אחד-העם" ומאמרו של א
אוסישקין "המנהיג והמורה". תולדותיו המפורטות
פינסקר כתובות בידי הד"ר י. קלוזנר—ונאומי-פי
בקאטוביץ ומאמרו של פינסקר מתורגמים מ
על-ידי ד"ר י. קלוזנר.

Mapu, Abraham
Bet-Hanan